

CUMHURİYET DÖNEMİNDE DENİZLİ-HONAZ'DA NÜFUS (1923-2013)*

POPULATION IN DENİZLİ-HONAZ IN THE REPUBLIC PERIOD (1923- 2013)

Tahir KODAL**

Kabul Tarihi/Accepted: 28.04.2017

Öz

Bu çalışmada; Denizli'nin ilçelerinden biri olan Honaz'ın Cumhuriyet dönemindeki (1923-2013) nüfusunun değişimi ve gelişimi konu edilmiştir. Çalışmanın giriş kısmında; konunun daha iyi anlaşılması amacıyla, Osmanlı'dan cumhuriyete uzanan süreçte Honaz'ın nüfus durumuna ilişkin kısaca bilgi verilmiştir. Çalışmanın esas kısmının ilk bölümünde; Atatürk ve İnönü Döneminde (1923-1950) Honaz'ın nüfusu, değişimi ve gelişimi ortaya konulmuştur. İkinci bölümünde; Demokrat Parti'nin iktidarından Anavatan Partisi'nin iktidarına kadar olan süreçte (1950-1983) Honaz'ın nüfusu göz önüne serilmiştir. Üçüncü bölümde; Honaz'ın 1983-2013 yılları arasındaki yani Turgut Özal-Tayyip Erdoğan dönemindeki nüfusu açıklığa kavuşturulmuştur. Çalışmanın sonuç kısmında ise; elde edilen bilgiler ve yapılan değerlendirmeler sonrasında, bir takım sonuçlar ortaya konulmuş, nüfusun tarihsel değişimine ve gelişimine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Cumhuriyet, Denizli, Honaz, Nüfus, 1923-2013.*

Abstract

In this study, population change and development in Honaz, a town of Denizli, during the Republican period (1923-2013) are investigated. In the introduction of the study, in order to provide a better understanding of the situation, a brief information is given about the state of population in Honaz from the Ottoman Empire period to Republic period. In the first chapter of the study, the changes and developments in the population of Honaz during Atatürk and İnönü periods are discussed. In the second chapter, a detailed information about the population of Honaz from Democratic Party government to Anavatan Party period is given. In the third chapter, the population of Honaz between the years 1983 and 2013, from Turgut Özal period until Tayyip Erdoğan, has been analyzed. In the conclusion of the study, along with an overall analysis and evaluation of the gathered data and information, the changes and historical development in the population with some certain conclusions have been provided.

Keywords: *Republic, Denizli, Honaz, Population, 1923-2013.*

A- GİRİŞ

Eskiçağ'da Denizli ve çevresi; Karya, Frigya ve Lidya bölgelerinin kesişme noktasında yer alan bir geçiş alanıdır. Bu geçiş alanında Laodikeia-Laodikya (Goncalı-Eskihisar), Hierapolis (Pamukkale), Tripolis (Yenicekent-Buldan), Kolossai (Honaz), Peltai (Çivril), Attuada

* Bu çalışma, Pamukkale Üniversitesi ve Honaz Belediyesi işbirliği ile 26-27 Kasım 2015'te Denizli-Honaz'da gerçekleştirilen "Honaz Sempozyumu"nda "Cumhuriyet Döneminde Honaz'da Nüfus (1923-2013)" adıyla sunulmuş ve basımı yapılmamış olan çalışmanın genişletilmesinden oluşmuştur.

** Doç. Dr. , Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, tkodal@pamukkale.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 03.03.2017

(Hisarköy), Trapezopolis (Boludüzü-Bekirler Köyü), Hydriale (Sigma Kasabası), Karura (Tekkeköy) gibi antik şehirleri barındıran Lycos Vadisi ve çevresi yer almıştır.¹ Bu dönemde Denizli, daha sonra Osmanlı Devleti zamanında da görüldüğü gibi, daha çok kuzeyi ile ilgili bir idarî birimin içinde yer almıştır. Bu nedenle, Denizli Frigya içinde yer almış, Frigya çok geniş bir idarî birimi oluşturduğundan, güneydeki kısma dahil edilmiştir.² Bu yüzden, Honaz (Kolossai) Eskiçağ'da Frigya'nın güney kısmında yer alan, Çürüksu vadisinin önemli yerleşim yerlerin biri olmuştur.

Honaz, Milyaslıların ya da Psidyalıların, Solimasların, Lidyalıların, Perslerin, Makedonyalıların, Selevkosların, Rodosluların yönetiminde kalmıştır. Rodoslular ve Bergamalılar arasındaki mücadeleden Bergamalılar galip çıkmıştır. Bu galibiyet Romalıların hoşuna gitmediyse de İ.Ö.188 yılında (bugünkü Dinar'da) yapılan antlaşmayla Denizli ve çevresi Rodoslulara bırakılmıştır. M.Ö.133 yılında Bergama Kralı II. Attalas'ın vasiyeti üzerine de Roma İmparatorluğu'na bırakılmıştır. Romalılar, bir zamanlar Bergama Krallığı'nın toprakları içerisinde yer alan yukarıdaki antik şehirleri Asya Eyâleti'nin bir parçası olarak yönetmişlerdir. Grek ve Helenistik dönemin önemli medeniyet, kültür ve nüfus merkezleri olan, Denizli ve çevresinde bulunan bu antik şehirler, Roma döneminde de büyük önem kazanmışlardır. Bölge tarım ve hayvancılığa elverişli olduğundan, buralarda yaşayan nüfusun çoğunluğu tarım ve hayvancılıkla meşgul olmuş, tarım ve hayvancılığa dayalı sektörlerde yani koyun yetiştiriciliği, koyunların yünlerinin kesilmesi, yıkanması, çırılması, boyanması, dokunması gibi sektörlerde çalıştıkları görülmüştür.³

Burada ve diğer şehirlerde yaşayan ve Roma döneminde etkin olan nüfus hakkında çeşitli görüşler olmakla birlikte, bunların Hititlilerin akrabaları, Bergamalılar ve Yahudiler oldukları ifade edilmiştir. Bu bölgede bulunan nüfus, Doğu Roma ya da Bizans İmparatorluğu devrinde, siyasî, idarî, ekonomik ve ticarî nedenlerden dolayı, bu bölgedeki verimli ovalarda yaşayan, tarımla hayvancılıkla hayatını devam ettiren nüfus, ovalardan kenarlara, vadi içlerine çekilmiştir. Bu nedenle ovalar da kısmen boş kalmıştır. Bunun bir sonucu olarak savunması güçlü sarp yerler daha büyük önem kazanmıştır. Bu yüzden Honaz (Kolossai) sahip olduğu coğrafi şartlar nedeniyle bu dönemde önemini giderek artırmıştır.

Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılması üzerine Laodikya(Denizli)'nin yönetimi Bizanslıların eline geçmiştir. Bu tarihten yani 476'dan itibaren buradaki kalabalık ve canlı hayat duraklamış, şehir (Denizli) gerilemeye başlamış,⁴ Suriye valisi Muaviye, Hz. Ömer'in ölümünden sonra, 654'te önce Kıbrıs'a, sonra da Rodos'a seferler düzenlemesine rağmen, Batı Anadolu kıyılarındaki Bizans egemenliğini değiştirememiştir.⁵ Savunma bakımından daha elverişli olan Colossae'nin 3 km güneyinde Honaz Dağı'nın ucunda yer alan, Khonae; bu dönemde antik Colossae'nin yerini almıştır. 7. Yüzyılda kurulan, 9. Yüzyılda ya da 858-860 yılları arasında "*Başpiskoposluk*" unvanı alan Khonae, 950 yılında "*Metropolis*" olmuştur. Böylece Khonae, Anadolu'nun en önemli dini ve idari merkezlerinden biri haline gelmiştir.

1 Hatice P. Erdemir, "Antikçağ'da Hierapolis ve Çevresinde Koyun Yetiştiriciliği ve Yan Sektörleri", *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu, Bildiriler 1*, Isparta, 2007, s.24-25.

2 Tuncer Baykara, *Selçuklular ve Beylikler Çağında Denizli (1070-1520)*, İstanbul, 2007, s. 29.

3 Hatice P. Erdemir, a.g.m., s.25-29.

4 Tuncer Baykara, *Osmanlılarda Medeniyet Kavramı*, İstanbul, 2007, s.319.

5 Tarhan Toker, *Denizli'ye Toplu Bir Bakış*, Denizli, 1949, s.19.

Büyük Selçuklu Devleti ile başlayan ve batıya doğru olan Türk göçü sonrasında, Türkmenler yani Müslüman Türkler Malazgirt Zaferi'ne kadar yarım asır boyunca Anadolu sınırlarına "karıncalar" gibi yığılmış, Doğu Roma Bizans topraklarına girerek kendilerine "yurt" aramışlardır. Nüfus fazlalığı, hayvan çokluğu ve otlak darlığı nedeniyle, Türkler yeni yurt arama zorunluluğunda kalmıştır. Gittikleri ülkeler ihtiyaçlara cevap vermediği için, sık sık yer değiştirmek mecburiyetinde kalmışlardır. Ancak, Anadolu bütün bu ihtiyaçları çözebilecek potansiyele sahip, büyük nüfus kitlelerini barındıracak her türlü göçebe hayatına elverişli olduğundan,⁶ Anadolu Türk göçlerinin kitleler halinde yaşandığı bir yer olacaktır. Bu kapsamda Honaz ilk defa 1069 yılında Selçuklu Komutanı Afşin Bey'in Denizli ve çevresine yapmış olduğu sefer sırasında Bizanslılardan Türklerin eline geçmiştir.⁷

XII. yüzyılın ikinci yarısı "Laodikya" için bir mücadele dönemi olmuştur. Türkler ile Bizanslılar arasında 1176 yılında yapılan Miryakefalon Savaşı, Denizli ve çevresinin yerleşim siyaseti ile yakından ilgili olmuştur. Bu mücadele yıllarında, doğudan Türklerin gelişi üzerine, Denizli ve çevresindeki halkın bir kısmı yerleşim yerlerini terk ederek batıya gitmişlerdir. Mücadele yıllarının uzun sürmesi ve istikrarsız bir ortamın oluşması sonrasında yerleşik halk, daha batıya ve güvenli yerlere gitmiştir.

Bu mücadeleler ve akınlar sonrasında Türkler, Denizli ve çevresini, bu bağlamda Honaz'ı, 1206'dan itibaren kesin olarak denetimleri altına almışlardır. Bir anlamda Denizli ve çevresinde Türkler Bizanslılara karşı kesin üstünlük sağlamış ve "uc" bölgesinin fethini kesin olarak gerçekleştirmiştir.⁸ Bu yüzden Türkler doğu-batı yönünde bölgeye giderek, daha fazla sayıda yerleşmeye başlamışlardır. Denizli ve çevresindeki nüfus hareketlenmesi ve yerleşim faaliyetleri en fazla bu dönemde gerçekleşmiştir. Bu süreçte 24 Oğuz boyundan, Alka-Bölük ve Yaparlı hariç olmak üzere 10 Bozok ve 12 Üçok olmak üzere toplam 22 boydan Türklerin Anadolu'ya geldiği tahrir defterlerindeki kayıtlardan anlaşılmaktadır.⁹ Bu nedenle, Kayı, Kınık, Avşar, Bayındır ve Salur boylarının Denizli ve çevresinin Türkleşmesi ve nüfus yapısının değişmesinde birinci derecede rol oynadığı söylenebilir.

Moğol İmparatorluğu'nun 1243 yılında Erzincan yakınlarında Anadolu Selçuklu Devleti'ni yenmesinin ardından, Moğol istilası ve baskısı nedeniyle, Türkler arasında ve Anadolu'da büyük bir hareketlilik yaşanmıştır. Anadolu'nun iç kesimlerinde yaşayan nüfus, kıyı ve uç kesimlere kadar gitmiş, Anadolu'nun Türkleşmesi tamamlanmış, Bizans'a yakın olan yerlerdeki yani uçlardaki nüfusta da büyük artış görülmüştür. Coğrafyacı İbn-i Said'e göre, bu hareketlilik ve artış sonrasında, Denizli ve çevresinde yaşayan Türklerin 200.000 çadır nüfusa sahip oldukları rivayet edilmiştir.¹⁰ Her çadırda ortalama 5 kişinin var olduğu hesaba katıldığında, tarih öncesi dönemden bu yana tarım ve hayvancılığa uygun olan Denizli ve çevresinde yaklaşık 1.000.000 kişinin hayatını devam ettirmiş olduğu söylenebilir. Daha sonraki süreçte Denizli ve çevresindeki nüfus yoğunluğu giderek Türklerin lehine dönmüş, özellikle de İnançoğulları (Ladik) Beyliği döneminde (1261-1308), Türk nüfusu ve yerleşme çalışmaları üst noktaya çıkmıştır. Bu nedenle, Denizli nüfusunun aslı unsuru tamamen Türklerden oluşmuştur. Bunların sayısının XIII. Yüzyıl ortalarında, çoğu asker ve görevli olmak üzere 1.500-2.000 kadar olduğu tahmin edilmiştir.¹¹

6 Kemal Göde, "Denizli ve Yöresinde Oğuz Türkmenleri ve Faaliyetleri", *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu, Bildiriler 1*, Isparta, 2007, s.53.

7 Selahittin Özçelik, *XIX. Yüzyılda Honaz Kazasında Sosyal ve Ekonomik Hayat (Temettuat Defterlerine Göre)*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2005, s.5.

8 Tuncer Baykara, *Selçuklular ve Beylikler Çağında...*, s.68.

9 Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, Ankara, 1972, s.423-461.

10 Kemal Göde, a.g.m., s.54.

*Bu konu hakkında daha geniş bilgi için bkz.: Erdoğan Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, Ankara, 1993.

11 Tuncer Baykara, a.g.e., s.140.

Candaroğlu Süleyman Paşa'nın da yardımıyla, Osmanlı Padişahı Yıldırım Beyazıt Denizli'yi, Honaz'ı ilk defa 1391 yılında topraklarına kattığı zaman, bölgede %80'in üzerinde bir orana sahip Türk ve Müslüman nüfusla karşılaşmıştır. Bu nüfus Osmanlı Devleti'nin sağlamış olduğu güven ve gayrimüslimlerin bölgedeki yerleşim yerlerini, kısmen de olsa, terk etmeleri nedeniyle Türkler lehine bir değişim-dönüşüm göstermiştir. Bu nedenle, Denizli ve çevresinde isimleri en erken tespit edilen yerleşim yerleri, XV. yüzyıl sonlarına kadar gitmektedir. Yani, Osmanlı Devleti zamanına aittir. Bu yerleşim yerlerinin adının, eski Türk boyları vb. gibi isimleri çağrıştırması, bölgede nüfus ve yerleşmenin Türkler tarafından sürdürülmüş olmasını göstermektedir.

Denizli'nin, Honaz'ın 1429 yılında kesin olarak Osmanlı Devleti'nin yönetimi altına girmesinden sonra, buralarda yaşayan ve Müslüman olmayan nüfus ise daha önceki "zimme" statüsünde kalmaya devam etmiştir. Osmanlı Devleti'nin takip etmiş olduğu dış politika, gaza politikası, siyasî, ekonomik vb. nedenlerle İstanbul'un 1453 yılında fethinden sonra, gayrimüslimlerin Osmanlı Devleti ile olan ilişkileri yeniden düzenlenmiş, kendilerine din ve vicdan özgürlüğü tanınmış, kendi eğitimlerini yapma, kültürlerini geliştirme vb haklar tanınmıştır. Fatih Sultan Mehmet ve sonrasında yöneticiler azınlıkları "millet sistemi" anlayışı ile yönetmiştir. Bu yüzden, başta İstanbul olmak üzere, Osmanlı Devleti'nin her tarafında olduğu gibi, Denizli ve çevresinde de azınlıklar yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

Osmanlı Devleti'nde idarî taksimata bakıldığında ülke eyâletlere, eyâletler sancaklara, sancaklar kazâlara, kazâlar da nâhiyelere ayrılmıştır. Eyâletlerin alt birimlerini teşkil eden sancaklar, her birinin başında birer *kadı'nın* bulunduğu "kazâ" adı verilen birimlere bölünmüştür. Kadı'nın salahiyet ya da yetki mıntikasını ifade eden kazâ, sancağa bağlı esas idarî birim olmakla beraber, bağımsız bir hukukî ünite olma özelliği taşımıştır.¹² Osmanlı Devleti 1429'da Germiyanogulları hakimiyetinde bulunan Denizli ve çevresini genel fetih metotlarına uygun olarak, coğrafi konumları ve özelliklerine göre üçe ayırarak, kazâlar halinde, üç ayrı sancağa bağlamıştır. Bunlardan Asî Karaağaç (Garbikaraağaç-Acıpayam)'ın Hamid, Tavas'ın da Menteşe sancaklarına bağlanmasına rağmen, bugünkü Denizli ilinin büyük bir kısmını oluşturan, Homa,¹³ Işıklı, Çal, Baklan, Denizli, Honaz, Sarayköy ve Buldan Kütahya Sancağı'na bağlanmıştır.

Denizli'nin bu nüfus yapısı ve halkın yaşam biçimi hemen hemen XVII. Yüzyıl boyunca gelişerek devam etmiştir. Bu sırada Nazilli-Honaz yönünden Denizli'ye 1671'de gelen Türk seyyâhi Evliya Çelebi ünlü on ciltlik seyahatnâmesinde Honaz, "Honazabad" olarak geçmiştir. Çelebi, eserinde Honaz'dan ve Honaz'ın Kalesi'nden söz ettikten sonra; "İki mahallesi Müslüman, gerisi keferedir. 200 evlidir. *Bir cami, bir mescidi, bir hamamı, bir han ve birkaç dükkânı vardır...*"¹⁴ ifadelerini kullanarak, Honaz'ın kale içinden ve dışından oluştuğunu anlatmış, Honaz'ın ekonomik durumuna ilişkin bilgi vermiştir.

XVIII. Yüzyılın sonlarında, 1798 tarihli bir "Salyane defteri"^{*} nde Kazây-ı Denizli, Kazây-ı Ezine, Kazây-ı Buldan, Kazây-ı Honaz ve Kazây-ı Gök-Öyük'ten oluşan ve Çarşanba

12 Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihî Coğrafyasına Giriş I*, Ankara, 1988, s.32-33.

13 Tuncer Baykara, *Denizli Tarihi, İkinci Kısım 1070-1429*, İstanbul, 1969, s.52-53.

14 Evliya Çelebi Seyahatnamesi, (Haz.:Mümin Çevik), İstanbul, 1985, s. 572-573.

* Osmanlı Devleti'nde her yıl "Salyâne" adı verilen ve belirli miktarda, düzenli olarak merkeze ödenen vergilerin kaydedildiği defterlere verilen addir. İlk başta Mısır, Basra, Lâhsa, Bağdat gibi yarı özerk eyâletlerde bu uygulamaya gidilmişken, daha sonra Anadolu'da da bu verginin alındığı anlaşılmaktadır. Daha geniş bilgi için bkz.; İlber Ortaylı, *Türkiye Teşkilât ve İdare Tarihi*, Ankara, 2008, s.252.; Ayrıca bkz.: TCBDAGM, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, İstanbul, 2000, s.179.

Cumhuriyet Döneminde Denizli-Honaz'da Nüfus (1923-2013)

Kazâsı'nın yerine Buldan'ın kullanıldığı¹⁵ görülmüş, Honaz'ın Denizli Kazâsı'nda bir kaza merkezi durumunda olduğu görülmüştür. Osmanlı klasik dönemine göre, nüfus yapısı, bu ve benzeri sosyo-ekonomik sorunlar ve doğal afetler yüzünden, hem Denizli'de, hem de Honaz'da hareketlilik yaşamış, değişim-dönüşüm yaşanmaya başlamıştır. Bu değişim ve dönüşüm XIX. Yüzyıl boyunca da devam etmiş, Osmanlı Devleti iç ve dış politikada pek çok sorunla karşı karşıya kalmıştır. İçeride ve dışarıda pek çok sorunla uğraşıldığı bu süreçte Osmanlı Devleti'nde modern anlamda ilk nüfus sayımı gerçekleştirilmiştir. Padişah II. Mahmut (1808-1839)'un geniş çaplı islahat yapma isteği, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra yeni bir ordunun kurulmak istenmesi, bu bağlamda yeni vergi kaynaklarının bulunması ve askerlik yapabilecek halkın sayısının bilinmek istenmesi yüzünden, bu nüfus sayımı 1831 yılında tamamlanmıştır.¹⁶

1831 nüfus sayımında Denizli, Hamit Sancağı'na bağlı bir kazâ olarak görülmektedir. Denizli Merkez Kazâ'nın dışında, Honaz, Ezine-i Lâzkiye, Ezine-i Çarşamba ve Göküyük (Gök-Öyük) kazâları yer almıştır.

1831 Nüfus Sayımı'nda Denizli (Lâzıkıyye) Nüfusu						
Kazâlar	İslâm	Reâya	Kıpti	Yahudi	Ermeni	Toplam
Denizli	7.487	358	-	-	-	7.845
Honaz	2.502	65	-	-	-	2.567
Ezineilazkiye	5.652	155	-	-	-	5.807
Ezineçarşamba	4.254	7	-	-	-	4.261
Göküyük	1.843	-	-	-	-	1.843
Toplam	21.738	585				22.323

Kaynak: Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı*, Ankara, 1997, s. 206.

Görüldüğü gibi Osmanlı Devleti'nin ilk modern anlamdaki nüfus sayımında Honaz'ın toplam nüfusu 2.567'dir. Bu nüfusun 2.502'si Müslüman iken, geri kalan sadece 65 tanesi gayr-imüslimdir. Bu nedenle, Honaz Kazası'nın %97,4'ünün Müslim, %2,6'sının gayr-i Müslim olduğu anlaşılmıştır.¹⁷ Osmanlı Devleti yaşamış olduğu siyasal, sosyal ve ekonomik nedenlerle 1839'da Tanzimat Fermanını ilan edilmiş, Tanzimat'ın ilanından sonra Denizli idari yapılanmada Aydın Vilayeti'ne bağlanmıştır. Denizli'nin Aydın'a bağlı bir sancak haline getirilmesinin ardından, Honaz ise Denizli Sancağı'nın bir nahiyesi durumuna dönüştürülmüştür.

Aydın Vilâyet Salnâmeleri içerisinde ilk nüfus verilerine 1883/1884 tarihli salnâmede rastlanılmaktadır. Bu nedenle, Osmanlı Devleti'nin ilk modern nüfus sayımından sonra, Honaz'ın nüfusuna ilişkin verilere buradan ulaşılabilmektedir. Bu salnâmede Denizli'nin toplam nüfusu 107.414 olarak belirlenmiştir. Bu nüfus içerisinde Honaz'ın, 7.720'si Müslüman, 280'i Rum olmak üzere, toplam nüfusu 8.000'dir. Bu nüfus içerisinde

15 Tanju Demir, "Şer'iyye Sicillerine Göre XVIII. Yüzyılın Sonlarında Denizli", *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu, Bildiriler 1*, Isparta, 2007, s.213.

16 Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı*, Ankara, 1997, s.10-11.

17 Tahir Kodallı, *Denizli Nüfus Tarihi (1923-2013)*, Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları:52, İstanbul, 2014, s.33.

Honaz'daki azınlıkların toplam nüfus içerisindeki oranı %3,6'dır.¹⁸ Honaz'daki idari ve Türk-İslâm nüfus yapısı, kültürel ve sosyal durum, Atatürk dönemine veya Cumhuriyet dönemine kadar devam etmiştir.

B- ATATÜRK VE İNÖNÜ DÖNEMLERİNDE HONAZ'DA NÜFUS (1923-1950)

Anadolu'daki Türk-Yunan Savaşı'nın Türklerin lehine bittiğini dünya kamuoyuna duyuran Mudanya Mütarekesi devam ederken, TBMM Hükümeti 4 Ekim 1922'de İtilaf Devletlerine vermiş olduğu nota ile kesin barış antlaşmasının 20 Ekim 1922'de İzmir'de toplanmasını teklif etmişti. Bu teklif, Yunanlıların Anadolu'daki katliam ve zararlarını yerinde görmek ve göstermek istemeyen İtilaf Devletleri tarafından kabul edilmemiştir. Müttefikler tarafından 27 Ekim 1922 tarihinde verilen notada ise; doğudaki harbe son verecek bir barış antlaşmasının imzalanması amacıyla, 13 Kasım 1922 tarihinde görüşmelere başlamak üzere, Ankara Hükümeti tarafından, İsviçre'nin Lozan şehrine temsilcilerinin gönderilmesi istenmiştir. Gönderilecek temsilcilerin ikiyi geçmemesi ve tam olarak yetkili kılınması istenmiştir.¹⁹ Böylece, İngiltere, Fransa ve İtalya kendi aralarında anlaşarak, Ankara Hükümeti ile birlikte İstanbul Hükümeti'ni de davet etmişlerdir.

İstanbul Hükümeti'nin Lozan Konferansı'na davet edilmesi Türk basınında ve kamuoyunda sert tepkilerle karşılanmıştır.²⁰ Bu nedenle, millî iradeye dayalı bir yönetim özlemi içerisinde olan Ankara Hükümeti, Padişahın durumunun yeniden değerlendirilmesini gündemine almıştır. Bunun üzerine TBMM, yapmış olduğu görüşme ve tartışmalardan sonra, 1 Kasım 1922 tarihinde Osmanlı Saltanatı'nı resmen kaldırmıştır. Saltanatın kaldırılmasından sonra İstanbul Hükümeti istifa etmiştir. Son Osmanlı Padişahı Vahdettin, 17 Kasım 1922 tarihinde bir İngiliz savaş gemisi ile İstanbul'u terk etmiştir. Vahdettin'in kaçıışı Türk kamuoyunda şaşkınlık yaratırken, bu şaşkınlığın asıl sebebi İngilizlerin yardımını istemiş olmasından kaynaklanmıştır.²¹ Böylece, hem toplanacak olan Lozan Barış Konferansı'nda Türkiye'yi sadece Ankara Hükümeti'nin temsil etmesi, hem de Cumhuriyete giden yolda, "*millet egemenliği*"nin önündeki en önemli engelin ortadan kalkması sağlanmıştır.

Saltanatın kaldırılmasından sonra yeni kurulmuş olan Türk Devleti hem iç, hem de dış politikada iki önemli sorunu çözüme kavuşturmaya çalışmıştır. Bunlardan ilki; Lozan Barış Konferansı'nın toplanmış, Türkiye'nin I. Dünya Savaşı'nın galipleri ile "*...Türk milletine karşı yüzyıllardan beri hazırlanmış ve Sevr Antlaşması'yla tamamlandığı zannedilmiş büyük bir suikasti...*"²² sonuçsuz bırakmak ve "*Şark meselesi (Doğu Sorunu)*"ni kendi lehlerine sonuçlandırmak amacıyla masa başına oturmuş olmasıdır. Diğeri ise; kurucu meclis olarak görevini tamamlayan TBMM'nin feshedilerek, yeni bir seçime gidilmesi kararının alınmasıdır. Bu nedenle TBMM 1 Nisan 1923'te almış olduğu kararla seçimlerin yapılmasını kabul etmiş ve 16 Nisan 1923'te kendini feshetmiştir. Yapılan seçimler sonrasında yeni meclis 11 Ağustos 1923'te toplanmış, iki gün sonra Mustafa Kemal Atatürk TBMM Başkanı seçilmiş, 14 Ağustos 1923'te ise Ali Fethi Okyar başkanlığında yeni Bakanlar Kurulu oluşturulmuştur.²³ Yeni meclis, 24 Temmuz 1923'te imzalanmış ve yeni Türk Devleti'ni

18 Bilal Yıldız, *Denizli (Lazkiye) Sancağı'nda Gayrimüslimler (1876-1935)*, Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Yayın No:51, İstanbul, 2014, s.75.

19 M. Cemil Bilsel, *Lozan*, 2. Kitap, İstanbul, 1933, s.2.

20 *Anadolu'da Yeni Gün*, 2 Ekim 1922, s.1; 22 Şubat 1922, s.1.; 1 Mayıs 1922, s.1; 5 Mart 1923, s.1.

21 *Vakit*, 20 Kasım 1922, s.1.; *Anadolu'da Yeni Gün*, 19 Kasım 1922, s.1.

22 Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk 1919-1927Bugünkü Dille*, (Haz.: Zeynep Korkmaz), Ankara, 1989, s.510.

23 Rıdvan Akin, *TBMM Devleti (1920-1923)*, İstanbul, 2001, s.398-407.

uluslararası camiada tanınmasını sağlayan Lozan Barış Antlaşması'nı 23 Ağustos 1923'te onaylamıştır. Bu nedenle, Türk tarihinde Ankara merkezli yeni ve bağımsız bir Türk devleti ortaya çıkmış, kısa bir süre sonra Cumhuriyet ilan edilmiş ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Ölene kadar da bu görevini sürdürmüştür.

Atatürk döneminde (1923-1938) Denizli'nin demografik yapısını etkileyen, değişim ve dönüşüm gerçekleştirmesine neden olan gelişmelerden biri Türkiye ile Yunanistan arasındaki nüfus mübadelesi yani değişimidir. Anadolu'nun Adalar Denizi (Ege Denizi) sahillerinde oturan Rumlar, Balkan Savaşları'ndan hemen sonra, bu savaşta topraklarını genişleten Yunanistan'a kendi istekleri ile göç etmeye başlamışlardır. Yunanistan bu göçü Avrupa kamuoyunda Türk Devleti ve Türkler aleyhine bir propaganda malzemesi olarak kullanmak isteyince, Osmanlı Devleti bunu engellemek için İngiltere'nin aracılığıyla Yunanistan ile bir mübadele antlaşması imzalamıştır. Ancak, 1914 yılında I. Dünya Savaşı'nın başlaması ile bu anlaşma hayata geçirilememiştir.²⁴

Anadolu'da I. Dünya Savaşı'nın galipleri ve onların Anadolu'da gerçekleştirmek istedikleri projeler bağlamında kullanmış oldukları unsurlara karşı Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde Türk milleti büyük bir zafer kazanmıştır. Millî Mücadele'nin kazanılması ve 11 Ekim 1922'de Mudanya Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra, tekrar Adalar Denizi Bölgesi'nden ve İstanbul'dan çok sayıda Rum Yunanistan'a göç etmiştir. Bu nüfus mübadelesi konusunda hem Türkiye, hem de Yunanistan hemfikir olmuştur. Ancak, her iki taraf da kimlerin hangi şartlarda mübadeleye tabi tutulacağı konusunda bazı fikir ayrılıklarına sahip olmuştur.²⁵ Bu anlaşmazlıkların başında İstanbul'da yerleşmiş Rumların durumunun ne olacağı konusu gelmiştir. İstanbul'da (yerleşmiş) durumda olan Rum nüfus konusundaki anlaşmazlık, Lozan Barış Konferansı'nda görüşülmüş, iki ülke arasında 30 Ocak 1923'te imzalanan "*Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine Dair Sözleşme ve Protokol*" ile çözüme kavuşturulmuştur. Buna göre, 1 Mayıs 1923'ten itibaren Türkiye'de kalan Rumlar ile Yunanistan'da kalan Müslümanların değişimine başlanacaktı. Fakat, 30 Ekim 1918'den önce İstanbul Belediyesi sınırları içerisinde "*etabli (yerleşmiş)*" bulunan Rumlarla, Batı Trakya'daki Müslüman-Türkler bu değişimin dışında kalacaklardı. Bunu gerçekleştirmek için de uluslararası bir komisyon kurulacaktı.²⁶

Lozan'da imzalanmış olan sözleşme ve protokol TBMM'nin 23 Ağustos 1923 tarihinde çıkarmış olduğu 342 nolu kanun ile tasdik edilerek yürürlüğe girmiştir.²⁷ Mecliste onaylanan Türk ve Rum ahalinin mübadelesine dair sözleşmenin 11. maddesi; mübadele işlemlerinin düzenli bir şekilde yürütülmesi için bir komisyon kurulmasını içermekteydi. Bunun üzerine Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından TBMM'nin 28 Ağustos 1923 tarihli oturumunda mübadele işlemlerini yürütecek "*Muhtelif Komisyon*" adlı bir komisyonun kurulması kararlaştırılmıştır.²⁸ Lozan'da imzalanan Türk ve Yunan ahalinin mübadelesine dair sözleşmenin 11. Maddesi gereğince oluşturulan "*Muhtelif Komisyon*"un yanında bir de Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından 13 Ekim 1923'te "*Mübadele İmar ve İskân Vekâleti*" kurulmuştur. Hükümetin bu vekâleti kurmaktaki amacı; mübadele suretiyle getirilecek kişilerin nakil ve iskânlarını, bunlardan muhtaç olanların işlerinin bir süre teminini, iskân mıntıklarının tespitini ve ülkenin harap olan yerlerinin imar edilmesini

24 Ramazan Tosun, *Türk-Rum Nüfus Mübadelesi ve Kayseri'deki Rumlar*, Niğde, 1998, s.63.

25 Nurettin Gülmez, *Kurtuluş Savaşı'nda Anadolu'da Yeni Gün*, Ankara, 1999, s.189-192.

26 Rifat Uçarol, *Siyasî Tarih*, İstanbul, 1985, s.479.

27 Kemal Arı, *Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925)*, İstanbul, 1995, s.1

28 Ramazan Tosun, *a.g.e.*, s.75-76.

*Bu bakanlık kurulmadan önce bu gibi konularla Muavenet-i İctimaiye Müdürlüğü ilgilenmekteydi.

sağlamaktır.²⁹ Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti 17 Temmuz 1923'te yayınlamış olduğu kararname ile de mübadil olarak gelecek halkın iskân bölgelerine nasıl gidecekleri, muhtaç olanların işlerinin nasıl karşılanacağı konuları üzerinde durmuş ve ülkeyi de on (10) iskân bölgesine ayırmıştır. Denizli, İzmir ve çevre illerinde bulunduğu IV. Bölgede yer almıştır. Bu bölge mübadele süresinde en faal olan mıntıkalardan biri olmuştur.

Yukarıda adı geçen ve Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan sözleşme ve protokol gereğince mübadeleye 1 Mayıs 1923'ten itibaren başlanacaktı.³⁰ Ancak, ortaya çıkan bazı sorunlar nedeniyle nüfus değişimine geç başlanmış, ilk mübadiller Ağustos 1923'ten itibaren Denizli'ye ayak basmıştır. Mübadiller yoğun olarak 1924 yılından itibaren Denizli'ye gelmeye başlamıştır. Mübadillerin en fazla bu yılda geldiği görülmüş, bu yıldan itibaren mübadillerin yoğunluğunda azalma olmuştur.³¹ IV. Bölge içerisinde yer alan Denizli'ye daha çok Grebena, Naslıç, Kesriye, Kavala, Siroz, Drama ve Florina'dan gelen göçmenler yerleştirilmiştir. Gelen kabileler Denizli merkez başta olmak üzere, Honaz, Sarayköy, Çivril, Tavas, Garbikarağaç (Acıpayam) gibi merkeze bağlı yerlere yerleştirilmiştir.³² Bu yerleştirme işlemi "*Mübadele İmar ve İskân Vekâleti*", IV. Mıntıka Müdüriyet-i Umûmiyesi, Denizli Valiliği ve Denizli İskân Müdüriyeti işbirliği ile gerçekleştirilmiştir. Mübadelenin gerçekleşmesi için yapılan çalışmalar, ortaya çıkan sorunlar ve çözümleri bu birimlerin ortak çalışması ile giderilmeye çalışılmıştır. Denizli'ye ilk mübadil kafilesi Kavala'nın Samakol köyünden gelmiştir. Bu ilk mübadil kabile 637 kişiden oluşmuştur. Bunlar Denizli merkezde 650-700 dönümlük araziye başka yerlerden de bir miktar arazi eklenerek yerleştirilmiştir.³³

Bu ilk kafilenin gelişinin ardından, mübadiller kabileler halinde yukarıda adı geçen yerlere gelmeye başlamıştır. Denizli'ye bu nüfus değişimi sırasında ne kadar mübadilin geldiği hakkındaki rakamlarda farklılıklar vardır. Örneğin Denizli İskân Müdürü Asaf Bey'in Temmuz 1924 yılına ait raporunda, bu zamana kadar 2.440 kişinin Denizli'ye geldiği ve yerleştirildiği ifade edilirken,³⁴ dönemin Adalet Bakanı olan ve daha önce Mübadele İmar ve İskân Bakanlığı görevinde bulunmuş olan Mustafa Necati Bey'in 5 Kasım 1924'te mecliste konuya ilişkin verilmiş olan soru önergesini cevaplarken 30.000 kişinin Denizli'ye yerleştirildiğini ifade etmiştir.³⁵

Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan sözleşme ve protokol çerçevesinde, Denizli'ye getirilen Müslümanlara karşılık, Denizli'den de Hıristiyanlar göç ettirilmiştir. Bu bağlamda, Denizli'den Yunanistan'a göç ettirilenler arasında Honaz'da yaşayan Hıristiyanlar da mevcuttur. Özellikle Honaz'ın Hisar Mahallesi'nde oturan Hıristiyanlar-Rumlar kısa süre içerisinde Yunanistan'a gönderilmiş, yani mübadeleye veya değişime tabi tutulmuşlardır. Bu gönderilenlerin yerlerine ise, yukarıda ifade edildiği üzere, Yunanistan'dan getirilen Müslümanlar yerleştirilmiştir.

29 Kemal Arı, "1923 Türk-Rum Mübadele Anlaşması sonrası İzmir'de Emval-i Metruke ve Mübadil Göçmenler" AAMD, Cilt: VI, Sayı:18, Ankara, 1990, s.635

30 Ömer Dürri Tersal, "Azınlıkların Mübadelesi, Türk-Yunan İlişkilerinin Geçmişinde Bir Örnek", *Tarih ve Toplum*, Cilt: IX, Sayı: 53, İstanbul, 1988, s.47.

31 Ayfer Özçelik, "Denizli'de Mübadillerin İskânı", *Kafalı Armağanı*, Ankara, 2002, s.393.

32 *İskân Tarihçesi*, İstanbul 1932, s.19.; Tahir Kodal, "Elveda Kavala, Merhaba Denizli... Mübadele'de Denizli", *Geçmişten Günümüze Denizli Dergisi*, Sayı:17, Denizli, 2008, s.39.

33 TCBCA, 272.11.19.91.8.4.

34 TCBCA, 272.11.19.91.8.4.

35 TBMMZC, Dönem: 2, İçtimai: 2, Cilt: 10, s.59.

Atatürk döneminde veya Cumhuriyet döneminde Honaz'ın nüfusuna ilişkin ilk resmî sonuçlara "1926 Vilâyet Tahrir-i (Sayımı) Nüfus"dan ulaşılabilmektedir. Bu sayımda Denizli'nin, merkez kaza dahil, toplam 7 kazası vardır. Bu kazaların köyleriyle birlikte toplam nüfusu; Denizli Merkez Kaza (36.539), Tavas Kazası (51.269), Çal Kazası (44.860), Karaağaç (Acıpayam) Kazası (47.580), Buldan Kazası (26.398), Sarayköy Kazası (18.042) ve Çivril Kazası (19.831) kişiden oluşmuştur. Bu sayımda; Denizli'nin toplam altı tane Nahiyesi'nin olduğu görülmüştür. Bunlardan biri de Honaz Nahiyesi'dir. Honaz Nahiyesi'nin merkezinde toplam 2.270 kişinin yaşadığı görülmüş, köyleriyle beraber toplam nüfusunun ise 10.245 olduğu ortaya konulmuştur. Bu sonuçlara göre Honaz Nahiyesi'nin toplam nüfus büyüklüğü bakımından, Erle (Yeşilova) (13.079) ve Güney (11.495) Nahiyeleri'nin ardından, üçüncü sırada yer aldığı görülmüştür.³⁶

Bir devletin başlıca görevi millete hizmet etmek, onun çıkarlarını korumak, eksikliklerini düşünmek ve gidermek, dertlerine çare aramaktır. Devletin bu görevlerini yerine getirebilmesi için de öncelikle ülkenin nüfusunun ne kadar olduğunu, artıp artmadığını, ilerleyip ilerlemediğini bilmesi gereklidir.³⁷ Bu nedenle, genel nüfus sayımları yapılır, birçok rakam elde edilir. Bu rakamlardan devlet ve bilim adamları yararlanarak, birçok gerçek ortaya çıkarılır, önlemler alınır ve kanunlar konulur. Fakat bütün bunları gerçekleştirebilmek için nüfusun sadece sayısını bilmek yeterli değildir. Nüfusun cinsiyetini, medenî hâlini, okuma yazma bilip bilmediğini, eğitim derecesini, meslek durumunu vb. bilmek gereklidir.³⁸ Böylece, ülke nüfusunun hem niceliğini, hem de niteliğini bilen devlet gerekli çalışmaları yapabilecek ve önlemleri alabilme imkânına sahip olacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından, uzun savaşlar sonrasında ülkede yaşayan nüfusun azlığı ya da nüfus ve nüfusun niteliklerinin bilinmesi yeni Türk devletinin öncelikli meselelerinden biri olmuştur.³⁹ Yani, bilimsel ve yüzyılın gereklerine uygun bir genel nüfus sayımının yapılması ilk düşünülen konulardan biri olarak algılanmıştır. Nüfus konusunun hem sosyal, ekonomik ve siyasî konularla ve olaylarla, hem de Balkan, I. Dünya ve kurtuluş Savaşı yıllarında yaşanan nüfus kaybı, nüfusun niteliklerinde yaşanan sorunlarla olan ilişkisi yüzünden, Türkiye'de yaşayan nüfusun arttırılması, "muassır medeniyetler" seviyesine, hatta üstüne çıkmak hedefinde olan yeni devletin öncelikli işlerinden biri olmuş, nüfus artışının önündeki engellerin tez elden ortadan kaldırılması için, genel bir nüfus sayımı yapılarak Türkiye'nin yeni sınırları içerisinde yaşayan nüfusun hem sayısının, hem de özelliklerinin ya da niteliklerinin bilinmesi zorunlu hâle gelmiştir. Ayrıca, Cumhuriyet döneminde siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda yapılacak olan "inkılâpların" ya da devrimlerin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi, Türkiye'nin nüfusu üzerinde yapılan emperyalist propagandalara karşılık vermek isteği de modern bir genel nüfus sayımını zorunlu kılmıştır.⁴⁰ Bu hedef ve gereksinimlerden dolayı, Mustafa Kemal Atatürk'ün direktifleri ile 1926 yılında Başbakanlığa bağlı "Merkezî İstatistik Dairesi

36 Kemal Şakir, Tarihî, Coğrafi, İctima'î, Sıhhi, İktisâdî Nokta'-i Nazardan Denizli, (Yayına Haz.: Tahir Kodal), Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları:17, İstanbul, 2014, s.139-141.

37Ahmet Ağaoğlu, "Nüfus Sayımı ve Faydaları", *Nüfus Sayımı ve Nüfus Meselesi Hakkında Fikirler*, Ankara 1936, s.6.

38 Muhlis Efe, "Nüfus Sayımı", *Nüfus Sayımı ve Nüfus Meselesi Hakkında Fikirler*, Ankara, 1936, s.40-41.

39 RatipYüceuluğ, *Savaş Sonu Nüfus Meseleleri ve Türkiye Nüfusu Üzerine İncelemeler ve Fikirler*, Ankara, 1944, s.2.

40 Mümtaz Faik, "Nüfus Sayımının Faydaları", *Nüfus Sayımı ve Nüfus Meselesi Hakkında Fikirler*, s.48.

(Bürosu)* kurulmuştur.⁴¹ Kurumlar birlikteliği olarak ifade edilen devleti ya da yeni Türk devletini geliştirecek, yüceltecek insanı ve niteliklerini tanımak amacıyla yapılan önemli işlerden biri olarak nitelendirilecek ilk adım olmuştur. Uluslararası boyutta istatistik teşkilatlarının kuruluş tarihleri karşılaştırıldığında, şu anda istatistik konusunda çok ileride olan ülkelerde bile istatistik teşkilatlarının kuruluşu daha sonraki yıllara rastlamaktadır. Bu da Mustafa Kemal Atatürk'ün ileri görüşlülüğünün ve kurumsallaşmaya vermiş olduğu önemi göstermektedir.

Çağın gereklerine uygun modern bir genel nüfus sayımının gerçekleştirilmesi için İsmet İnönü (1884-1973)'nün Başbakanlığını yürüttüğü iktidardaki IV. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından gerekli hazırlıklar yapılmıştır. Bu bağlamda, Cumhuriyet döneminde yapılacak ilk modern genel nüfus sayımının hukukî dayanağını oluşturmak amacıyla TBMM'den 2 Haziran 1926'da "yeni bir kanun" çıkartılmıştır. Bu kanunla genel nüfus sayımının yapılması, Türkiye'deki nüfusun doğru ve tam olarak belirlenmesi işi "Merkezî İstatistik Dairesi"ne ya da "Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü"ne verilmiştir. Ayrıca, savaştan yeni çıkılmasına ve sarılması gereken pek çok sosyal ve ekonomik yara olmasına karşın, hükümet sayımın sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi amacıyla gerekli ödeneğin bütçeden karşılanmasını sağlamıştır.

Türkiye genelinde yeni bir genel nüfus sayımının yapılması kararlaştırıldığından, İstatistik Umum Müdürlüğü kendisine verilen görev nedeniyle, genel nüfus sayımının propagandasını yapmaya başlamıştır. Genel nüfus sayımının niçin, hangi amaçlarla ve nasıl yapılacağını hem Türk kamuoyuna, hem de "tahrir" ve "kontrol" memurlarına anlatmak üzere bütün Türkiye'yi dolaşan Jacquart Camille Lucien (Camile Jakar) ve yardımcısı Celal Aybar 5 Ekim 1927'de Elhamra Sineması'nda verdikleri konferansta, "bu sene yaptığımız tahrir neticesinde erkek, kadın okur-yazar adedi şu kadardır. Yaş itibarıyla şu kadar genç ve ihtiyar vardır. Beş sene sonra mukayese ederek terakkî (artış) ve tedennî (azalış) derecesini anlarız. Çocukların doğması, ölmesi ve okur-yazarların miktarı tesbitine göre de yükselmesi ve derece-i terakkîsi anlaşılıyor. Hükümet o vakit elindeki kuvvetleri nerelere ve ne suretle sarfetmek lazım geleceğini anlar ve mesaisini ona göre tanzim eder ve kudretlerini nerelere teksif edeceğini hesap eder. Bu çok hâiz-i ehemmiyet bir keyfiyettir..."⁴² diyerek, ilk genel nüfus sayımının yapılmasındaki amaçlar ve sayımın faydalarını kamuoyu ile paylaşmıştır. Buna ek olarak, genel nüfus sayımının 28 Ekim 1927'de yapılacağı tekrarlanmıştır.

İlk genel nüfus sayımının bir gün içerisinde tamamlanabilmesi, sayımın istenildiği gibi yapılabilmesi için, illerde valilerin, ilçelerde kaymakamların başkanlığında "Tahrir Komisyonları" kurulmuş, bu komisyonlar il ve ilçelerdeki sayımdan önce yapılacak olan hazırlıklardan sorumlu tutulmuştur. Bu komisyonlardan biri de Denizli'de kurulmuş ve "Denizli Tahrir-i Nüfus Komisyonu" adı ile anılmıştır. Bütün Türkiye'de genel nüfus sayımın hazırlıklarının tamamlanmasının ardından, mecliste kabul edilen kanun ve önceden kararlaştırıldığı gibi, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk genel nüfus sayımı 28 Teşrinievvel (Ekim)

*1926 yılında kurulan "Merkezî İstatistik Dairesi" 1930 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüş, 1930 yılında 1554 sayılı yasa ile "İstatistik Umum Müdürlüğü" ya da "İstatistik Genel Direktörlüğü" adı ile anılmaya başlanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk modern genel nüfus sayımını gerçekleştiren bu kurumun ilk yöneticileri ve kurucuları Belçikalı uzman Jacquart Camille Lucien (Camile Jakar) ve Celal Aybar'dır. 1927 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları genel Müdür Celal Aybar imzasıyla yayınlanmış, araştırmacı ve kullanıcıların hizmetine sunulmuştur.

41 Hayati Doğanay, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, Ankara, 1994, s.58.

*Dördüncü Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti 4 Mart 1925-1 Kasım 1927 tarihleri arasında görev yapmıştır.

*1927 Genel Nüfus Sayımı'nın hukukî dayanağını oluşturan kanunun metni için bkz.: *Düster*, Cilt:4, Kanun No: 893, 13-Mayıs 1926-18 Haziran 1927, İstanbul, 1927, s.298-299.

42 *Ahenk*, 6 Teşrinievvel (Ekim) 1927, s.1.

1927'de yapılmıştır. Sokağa çıkma yasağının uygulandığı genel nüfus sayımı, 52.276 sayım memuruyla, bir gün içerisinde “*de facto*” yani sayım gününde, sayım sırasında sayım bölgesinde bulunan ve yurt dışındaki nüfusu dikkate almayan sayım yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Türkiye’de gerçek anlamda ilk modern genel nüfus sayımı Cumhuriyet’in ilanından dört yıl sonra gerçekleştirilebilmiştir. Bu sayede hem Türkiye, hem de Denizli nüfusu hakkında ayrıntılı bilgilere ulaşma ve bu bilgilere dayanarak bilimsel değerlendirmeler yapabilme imkanı doğmuştur. Toplam 762.736 km²’lik yüz ölçümüne sahip olan Türkiye’nin 63 ilinde, 328 ilçesinde, 699 nâhiyesinde (bucağında), 39.901 köyünde⁴³ aynı günde yapılan 1927 Genel Nüfus Sayımı’na göre Türkiye’nin toplam nüfusu 13.648.270 kişi olarak tespit edilmiştir. Bu nüfusun 6.563.879’u erkek, 7.084.391’i kadınlar oluşturmuştur.⁴⁴ Yani, Cumhuriyet döneminde yapılan ilk modern genel nüfus sayımında kadınların (%52) erkeklerden (%48) daha fazla olduğu anlaşılmıştır. Bu durumun en önemli nedeni; Osmanlı’dan Cumhuriyete Türk milletinin ve devletinin farklı devlet ve toplumlarla yapmış olduğu uzun süren savaşlardır.

Çoğunluğunu kadınların oluşturduğu 10 bin ölçeğine göre toplam nüfusun sadece %16.3’ünün şehirlerde, %83.7’sinin kırsal yörelerde yani köylerde oturduğu anlaşılmış, kilometre kareye 18 kişinin düştüğü tespit edilmiştir. Toplumsal ve siyasal niteliklere ağırlık veren 1927 Genel Nüfus Sayımı, Osmanlı Devleti’nin yıkıntıları üzerinde kurulmuş yeni bir toplumun izlerini, uzun savaş yıllarının özelliklerini taşımakta, şehirleşme olgusundan uzak bir tarım ülkesinin görüntülerini vermiştir.⁴⁵

İktidardaki 8. Cumhuriyet ya da 7. İsmet İnönü Hükümeti genel nüfus sayımının yapılması, sonuçların tasnif edilmesi için İstatistik Umum Müdürlüğü’nün bütçesine gerekli olan paranın (1934-1936 yılları için toplam 440.000 lira) konulmasını sağlamanın ardından, genel nüfus sayımının “*askerlik veya başka bir mükellefiyet (yükümlülük) ihdasına matuf (ortaya koymayı amaçlayan) herhangi bir gaye*”⁴⁶ ile yapılmadığını köylere kadar her yerde anlatmak amacıyla sayım gününe kadar kuvvetli ve sistematik sayım propagandası yapılmış, bu bağlamda konferanslar verilmiş, İstanbul ve Ankara radyo postaları kullanılmış, günlük gazetelerde makaleler yayınlatılmış, sinema projeksiyonları İstanbul’da ışıklı gazeteler kullanılmıştır.

İstatistik Umum Müdürlüğü’nün öncülüğünde yapılan çalışma ve hazırlıklardan sonra, Atatürk döneminin ikinci genel nüfus sayımı 20 İlkteşrin (Ekim) 1935’te yapılmıştır. Bu genel nüfus sayımında ilk defa vilayetler hakkında tek tek ayrıntılı bir şekilde, nahiye ve köyler itibarıyla nüfus hakkında bilgiler verilmiştir. Bu nedenle, Cumhuriyet veya Atatürk döneminde Honaz nüfusuna ilişkin sağlıklı bilgilere bu genel nüfus sayımından ulaşılmıştır. Bu nedenle, Atatürk döneminin ikinci genel nüfus sayımında Denizli Merkez Kazası’na bağlı Honaz Nahiyesi’nin nüfus durumu ve sahip olduğu köy sayısı aşağıdaki gibidir

43 TCBDİE, *Genel Nüfus Sayımı 1990, İdarî Bölünüş*, Ankara, 1991, s.2.

44 T.C. Başbakanlık İstatistik Umum Müdürlüğü (TCBİUM), *1927 Umumi Nüfus Tahriri (Genel Nüfus Sayımı), Fasikül I*, Ankara, 1929, s.XXXII.

45Cavıt Orhan Tütengil, “1927 Yılında Türkiye”, *Atatürk’ün Büyük Söylevi’nin 50. Yıl Semineri*, Ankara, 1980, s.58.

46 TCBİGD, *a.g.e.*, s.VI.

1935 Genel Nüfus Sayımı'nda Honaz				
	Köyler	Erkek	Kadın	Toplam
1	Honaz	1.536	1.827	3.363
2	Abaş	171	192	363
3	Afşar	43	65	108
4	Aşağıdağdere	183	191	374
5	Aşağı Karaçay	416	496	912
6	Ayvaz	40	34	74
7	Belevi	243	307	550
8	Beylerli	359	423	782
9	Cumalı ve Ilıca	218	228	446
10	Çaltı	185	188	373
11	Çambaşı	290	297	587
12	Çömleksaz	89	109	198
13	Dereçiftlik	143	139	282
14	Emirazizli	134	183	317
15	Gölcük	48	46	94
16	Hamidiye	29	30	59
17	Hüseyinağa	190	179	369
18	İnceler	682	818	1.500
19	İnceler Tekkesi	69	83	152
20	Karateke	144	151	295
21	Kızılyer	224	305	529
22	Kocabaş	111	105	216
23	Kösten	277	342	619
24	Menteşe	76	78	154
25	Ovacık	113	121	234
26	Sapaca	79	93	172
27	Sazköy	62	58	120
28	Yukarıdağdere	60	73	133
	Toplam	6.070	7.010	13.080

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, Genel Nüfus Kati ve Mufassal Neticeler Denizli Vilâyeti, 20 İlkteşrin: 1935, İstanbul, 1937, s. 8.

1935 Genel Nüfus Sayımı'nda Denizli Merkez Kazası'na bağlı Honaz Nahiyesi'nin, 6.070'i erkek ve 7.010'u kadın olmak üzere, toplam 13.080 kişiden oluştuğu tespit edilmiştir. Honaz'da yaşayan kadın nüfusun erkeklerden fazla olduğu gözlemlenmiştir. Adı geçen nüfusun, Honaz'ın 27 köyünde ikamet ettiği ve bu köylerde ortalama 484 kişinin yaşadığı görülmüştür.⁴⁷ Bu sonuçlara bakılarak, Honaz'ın nüfus olarak hiç de küçümsenmeyecek

⁴⁷Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, Genel Nüfus Kati ve Mufassal Neticeler Denizli

bir durumda olduğu söylenebilir. Çünkü, bu sonuçlarda Denizli şehir merkezinde 8.839'ü erkek, 8.506'ü kadın olmak toplam 17.345 kişinin yaşadığı ortaya konulmuştur.

Honaz'ın köyleri içerisinde en fazla nüfusa sahip olan köyü, bugün Denizli'nin Büyükşehir haline getirilmesinden sonra Bozkurt İlçesi'ne bağlı mahalle durumuna dönüştürülmüş olan, İnceler Köyü'dür. Bu köyde, 682'si erkek, 818'i kadın olmak üzere, toplam 1.500 kişinin yaşadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle, İnceler Köyü nüfus bakımından Honaz'ın en büyük köyü durumundadır. Bu sayımda Honaz'ın nüfus yönüyle en küçük köyü ise bugün yine Bozkurt İlçesi'ne bağlı Hamidiye köyüdür. Hamidiye'de toplam 59 kişinin yaşadığı belirlenmiş, bu nüfusun da 29'u erkek, 30'u ise kadın olarak sayılmıştır.

Atatürk'ün 10 Kasım 1938'de ölümünün ardından Cumhurbaşkanlığı görevine İsmet İnönü seçilmiştir. Böylece Türkiye'de İnönü dönemi (1938-1950) başlamıştır. Dr. Refik Saydam'ın 12. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'ni kurmasının ardından kısa bir süre sonra II. Dünya Savaşı çıkmıştır. Genel bir enflasyon ortamında, mal yokluğuna dayalı bir karaborsa, karaborsaya dayalı bir spekülasyon olayı ekonomik hayatı olumsuz etkilemiştir.⁴⁸ Bu olumsuzluklara rağmen, Hükümet genel nüfus sayımını yapmak için gerekli kaynağı sağlamış, yeni bir genel nüfus sayımının yapılması kararlaştırılmıştır.

Atatürk döneminde yapılan ilk iki genel nüfus sayımı Ekim ayında yapıldığı için, yani insanların yaylalardan köylere indiği, nüfus hareketliliğinin azaldığı, bir anlamda herkesin kışı geçireceği yere ulaşmasının ardından, İnönü döneminde gerçekleştirilen ve Türkiye Cumhuriyeti'nin üçüncü genel nüfus sayımı 20 Ekim 1940'ta yapılmıştır.⁴⁹ Sonu sıfır (0) ve beş (5) ile biten yıllarda genel nüfus sayımı yapılması kanunla belirlendiği için, beş yıl aradan sonra gerçekleştirilen bu genel nüfus sayımı, II. Dünya Savaşı'nın yaratmış olduğu zor şartlar altında ve Türkiye'nin savaş dışında kalma gayretleri içinde oldu bir dönemde hayata geçirilmiştir.

İnönü döneminde yapılan 1940 Genel Nüfus Sayım sonuçlarından elde edilebilen bilgilerden biri de "*kazâ ve nâhiyeler itibarıyla nüfus miktarı ve köy adedi*"dir. Türkiye'nin 370 kazâsında, 890 nâhiyesinde ve 33.134 köyünde yapılan genel nüfus sayımında ayrıntılı bir şekilde nüfus tespiti yapıldığından, Denizli'nin kazâ ve nâhiyeler temel alınarak ortaya konulmuş olan nüfus miktarı ve köy sayısına ilişkin bilgi vermek söz konusu olmuştur. Bu yüzden, Atatürk döneminin ikinci genel nüfus sayımında Denizli Merkez Kazası'na bağlı Honaz Nahiyesi'nin sahip olduğu köy sayısı ve nüfus durumu aşağıda gösterilmiştir.

İnönü döneminde yapılan ilk genel nüfus sayımında Honaz Nahiyesi'nde 6.361'i erkek, 7.459'u kadın olmak üzere, toplam 13.820 kişinin yaşadığı tespit edilmiştir. Bu sayımda Honaz'ın toplam köy sayısı, nahiye merkezi dahil, toplam 28'dir. Köy başına düşen ortalama nüfus ise 494'tür. Bir önceki genel nüfus sayımında yer alan Hüseyinağa Köyü bu sayımda yer almamıştır. Ancak, 1935-1940 döneminde Honaz Nahiyesi'ne iki köyün bağlandığı görülmüştür. Bu köyler Karateke ve Koyunaliler'dir. Yukarıda adı geçen köylerin nüfus bakımından en büyüğü İnceler'dir. Bu köyün toplam nüfusu, 702'si erkek ve 907'si kadın olmak üzere, 1.609'dur. En az nüfusa ise Hamidiye (Karapınar) sahiptir. Adı geçen

Vilâyeti, 20 İlkteşrin: 1935, Neşriyat Sayısı: 75, Cilt : 17, Hüsnütabiat Matbaası, İstanbul, 1937, s. 6.

48Cemil Koçak, "Siyasal Tarih (1923-1950), *Yakınçağ Türkiye Tarihi (1908-1980)-1*, (Haz.: Sina Akşin ve diğ.), İstanbul, 2005, s.170.

49T.C. Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü (TCBİGM), *Genel Nüfus Sayımı, 20 İlkteşrin 1940: Vilayetler, Kazalar, Nahiyeler ve Köyler İtibarıyla Nüfus ve Yüzey Ölçü*, Devlet İstatistik Enstitüsü; Yayın No:158, Ankara, 1941, s.III.

köyün toplam nüfusu 74'tür.

1940 Genel Nüfus Sayımı'nda Honaz				
	Köyler	Erkek	Kadın	Toplam
1	Honaz	1.314	1.569	2.883
2	Abaş	173	203	376
3	Afşar	46	60	106
4	Aşağıdağdere	194	229	423
5	Aşağı Karaçay	387	491	878
6	Ayvaz	56	63	119
7	Belevi	394	414	808
8	Beylerli	425	504	929
9	Cumalı*	225	257	482
10	Çaltı	185	191	376
11	Çambaşı	289	340	629
12	Çömleksaz	46	72	118
13	Dereçiftlik	140	143	283
14	Emirazizli	103	100	203
15	Gölcük	93	120	213
16	Hamidiye (Karapınar)	34	40	74
17	İnceler	702	907	1.609
18	İnceler Tekkesi	72	97	169
19	Karateke*	144	151	295
20	Kızılyer	277	371	648
21	Kocabaş	103	88	191
22	Koyunaliler	223	221	444
23	Kösten	293	329	622
24	Menteşe	77	88	165
25	Ovacık	91	102	193
26	Sapaca	82	99	181
27	Sazköy	127	129	256
28	Yukarıdağdere	66	81	147
	Toplam	6.361	7.459	13.820

Kaynak: T.C. Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü (TCBİGM), *Genel Nüfus Sayımı, 20 İlkteşrin 1940: Vilayetler, Kazalar, Nahiye ve Köyler İtibariyle Nüfus ve Yüzey Ölçü*, Devlet İstatistik Enstitüsü; Yayın No:158, Ankara, 1941, s.187.

* 1935 Genel Nüfus Sayımı'nda "Cumalı ve Illica" adıyla yer almıştır.

* 1935 Genel Nüfus Sayımı'nda bu köy yer almamıştır.

II. Dünya Savaşı sırasındaki bu tür zorluklara ve sorunlara rağmen, iktidardaki Şükrü Saracoğlu hükümeti yürürlükteki kanun yani her beş yılda bir genel nüfus sayımı yapılması gereği sayımın zamanında yapılması için gerekli olan kararı vermiş ve ödeneği temin etmiştir. Bunun üzerine tüm Türkiye’de gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra, Cumhuriyet döneminin dördüncü ya da İnönü dönemindeki ikinci genel nüfus sayımı 21 Ekim 1945’te tüm yurttan aynı gün içinde yapılmıştır. 1945 yılında 20 Nisan 1924 Anayasası’nın dilinde sadeleştirmeye gidildiğinden, Türkiye’de 63 ilde, 396 ilçede, 910 bucakta, 33.153 köyde⁵⁰ bir gün içinde tamamlanan genel nüfus sayımından, Honaz Bucağı’nın nüfus durumu da ayrıntılı bir şekilde öğrenilebilmektedir.

1945 Genel Nüfus Sayımı’ndan önce Honaz’ı ilgilendiren bir takım idarî düzenlemeler yapılmıştır. Bu çerçevede; bugünkü Bozkurt ve bazı köylerinin Afyon’dan alınarak, Honaz Nahiyesi’ne bağlanması hakkında çalışma başlatılmıştır. Bu bağlamda, İçişleri Bakanı Hilmi Uran (20 Mayıs 1943-7 Ağustos 1946) imzasıyla 12.12.1944 tarihinde bir kararname hazırlanmıştır. Kararname iki maddeden oluşmuştur. Birinci maddesinde, “*Afyon Vilayeti’nin Dinar Kazası’na bağlı Çardak, Gemiş, Bozkurt, Moran, Başçeşme, Tutluca, Avdan ve Orta Mahalle köyleriyle bu köylere bağlı mahalleler Denizli Vilayeti Merkez Kazası’nın Honaz Nahiyesi’ne bağlanmıştır*”⁵¹ denilerek, Bozokurtluların bu isteğinin kabul edildiği kesin bir ifadeyle ortaya konulmuştur. Böylece, Bozkurt ve bazı köyler Honaz Nahiyesi’ne bağlanmıştır. Bu yüzden yukarıda yer alan kararnamede adı geçen köyler 1945 Genel Nüfus Sayımı’nda Honaz’a dahil edilmiştir. Ancak, Orta Mahalle Köyü Honaz’ın köyleri arasında yer almamıştır.

20/4/1340 (1924) tarih ve 491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanunu’nun, 10/1/1945 tarih ve 4695 sayılı kanunla, mana ve kavramda bir değişiklik yapılmaksızın Türkçeleştirilmesi yapıldığı için, bu tarihten itibaren Anayasanın 89. maddesinde yer alan vilâyet yerine il, kazâ yerine ilçe ve nâhiye yerine bucak ifadeleri kullanılmıştır. Bu nedenle, 1945 Genel Nüfus Sayımı’nda Honaz Nahiyesi adı yerine Honaz Bucağı ifadesine yer verilmiştir. Ayrıca, bu sayımda Honaz Bucağı’nın “*belediyelik*” haline geldiğini göstermek için Honaz adının önüne anlaşılması için işaret konulmuştur.

*Şükrü Saraçoğlu, Refik Saydam’ın aniden ölümü üzerine 9 Temmuz 1942’de 13. Cumhuriyet Hükümeti’ni kurmuştur. 9 Mart 1943’e kadar bu hükümetin başında kalan Şükrü Saraçoğlu 14. Cumhuriyet Hükümeti’ni ise 9 Mart 1943’te kurmuş, 5 Ağustos 1946’da rahatsızlığı nedeniyle Başbakanlık’tan ayrılmış, Hükümeti de 7 Ağustos 1946’da sona ermiştir. I. ve II. Saraçoğlu Hükümetleri hakkında daha geniş bilgi için bkz.: Türker Sanal, Türkiye’nin Hükümetleri, Ankara, 1997, s.124-125.50 TCBDİE, Genel Nüfus Sayımı 1990, İdarî Bölünüş, Ankara, 1991, s.2.

* 20/4/1340 (1924) tarih ve 491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanunu’nun, 10/1/1945 tarih ve 4695 sayılı kanunla, mana ve kavramda bir değişiklik yapılmaksızın Türkçeleştirilmesi yapıldığı için, bu tarihten itibaren Anayasanın 89. maddesinde yer alan vilâyet yerine il, kazâ yerine ilçe ve nâhiye yerine bucak ifadeleri kullanılmıştır. Bu yüzden, 1945 Genel Nüfus Sayımı’ndan itibaren idarî birimler yeni isimleri ile sonuçlarda yer almaya başlamıştır. Ancak, Demokrat Parti’nin 1950 yılında iktidara gelmesinin ardından yeniden eskiye dönülmüş, bu kullanım 1960 Genel Nüfus Sayımı’ndan itibaren tam olarak yerleşmiş, örneğin nâhiye-bucak ikilemi ortadan kalkmıştır 50 TCBDİE, Genel Nüfus Sayımı 1990, İdarî Bölünüş, Ankara, 1991, s.2.

51 T.C.B.C.A., Fon Kodu: 30/11/ Belge No:172/ 36/3

1945 Genel Nüfus Sayımı'nda Honaz				
	Köyler	Erkek	Kadın	Toplam
1	Honaz+	1.728	1.853	3.581
2	Abaş	201	203	404
3	Afşar	27	23	50
4	Aşağıdağdere	258	254	512
5	Aşağı Karaçay	408	502	910
6	Avdan	179	190	369
7	Ayvaz	53	56	109
8	Başçeşme	139	137	276
9	Beylerli	368	428	796
10	Bozkurt	606	546	1.152
11	Cumalı	247	247	494
12	Çaltı	207	211	418
13	Çambaşı*	362	412	774
14	Çardak	547	571	1.118
15	Dereçiftlik	106	110	216
16	Emirazizli	142	147	289
17	Gemiş	219	232	451
18	Gölcük	76	76	152
19	İnceler	776	888	1.664
20	İnceler Tekkesi	85	85	170
21	Karateke	181	200	381
22	Kızılyer	324	395	719
23	Kocabaş	274	195	469
24	Koyunaliler	168	184	352
25	Kösten	352	391	743
26	Menteşe	113	119	232
27	Moran	165	188	353
28	Ovacık	122	124	246
29	Sapaca	96	114	210
30	Sazköy	124	117	241
31	Tutluca	582	625	1.207
32	Yukarıdağdere	63	68	131
	Toplam	9.298	9.891	19.189

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, *Genel Nüfus Sayımı, 21 Ekim 1945*: İl, İlçe, Bucak ve Muhtarlıklar İtibarıyla *Nüfus Miktarı ve Yüzey*, Devlet İstatistik Enstitüsü; Yayın No:286, Ankara, 1945, s.174-175.

Belediye hizmetleri vermeye başlayan Honaz Bucağı'nın toplam nüfusu 19.189 olarak tespit edilmiştir. Bu nüfusun, 9.298'i erkek, 9.891'i kadındır. Bu nedenle, 1945 Genel Nüfus Sayımı'nda Honaz'da kadın nüfusun daha fazla olduğu söylenebilir. Bu sayımda Honaz Bucağı'nın toplam 32 köyünün olduğu görülmüştür. Yukarıda ifade edildiği gibi, bu köylerden Bozkurt (1.152), Avdan (369), Başçeşme (276), Gemiş (451), Moran (353) ve Tutluca (1.207) bu sayımda Honaz Bucağı'na dahil edildiğinden, Honaz'ın toplam nüfusunda hatırı sayılır bir artış (3.908 kişi) söz konusu olmuştur. Ancak, 1940-1945 yılları arasında Belevi ve Çömleksaz, Hamidiye (Karapınar) Köyleri Honaz'dan alındığı veya köy statüsüne son verildiği için, kısmen nüfus kaybı yaşadığı da söylenebilir. Fakat, bu azalma dahil olan köylerin nüfus büyüklüğü nedeniyle hissedilir nitelikte değildir. Honaz'ın muhtarlık veya köy başına düşen ortalama nüfusu ise 600'dur.⁵² Bu da Honaz'da önemli bir nüfusun bulunduğu bir başka göstergesi olarak kabul edilebilir.

C- ADNAN MENDERES'TEN TURGUT ÖZAL DÖNEMİNE HONAZ'DA NÜFUS (1950-1983)

Adnan Menderes Hükümeti iktidara gelişinin ardından 2 Haziran 1950'de TBMM'de okunmuş olan Hükümet Programı dahilinde bazı çalışmalar yapmaya başlamıştır. DP'nin dört yıllık muhalefet yıllarının, CHP'nin ise 27 yıllık iktidar olmuşluğunun ardından yeni konularına alışırken yapılan işlerden biri de "1950 Genel Nüfus Sayımı"dır. Daha önceden kararlaştırıldığı üzere, her beş yılda bir yapıldığı ve zamanı geldiği için 1950 Genel Nüfus Sayımı'nın vaktinde yapılması kararlaştırılmıştır. İktidarı devralan yeni Hükümet tarafından gerekli hazırlıkların yapılmasının ardından, "1950 Genel Nüfus Sayımı" 22 Ekim 1950'de tüm Türkiye'de gerçekleştirilmiştir.⁵³

1950 Genel Nüfus Sayımı yapılırken, bu nüfus sayımının diğer nüfus sayımları ile karşılaştırmasını yapabilmek ve Türkiye'nin nüfusunu il, ilçe, bucak ve köyler itibarıyla dağılımını göstermek hedeflenmiştir. Bu nedenle, nüfus sayım günü her sayım bölgesinde mevcut olan nüfusun sayılması esası, orada bulunmayanların veya yurt dışındakilerin sayıma dahil edilmediği yani "de facto" sayım yöntemi kullanıldığı için, il ve ilçe merkezlerinde sayım günü bulunan ve sayılan bütün insanlar sonuçlara dahil edilmiştir. Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük şehirlerin belediye sınırları dahilinde bulunan bucak ve köylerin nüfusları da bu şehirlerin nüfuslarıyla birlikte ele alınmıştır. Belediye sınırları dışında kalan bütün nâhiye ve köylerin nüfusları ayrı ayrı gösterilmiş, bağımsız köy (muhtarlık) parçaları ile mahallelerin diğer yerleşim yerlerinin nüfusları da bağlı oldukları müstakil köylere yani köy muhtarlıklarıyla bir arada düşünülmüştür.⁵⁴

*Daha önceki genel nüfus sayımında "Çambaşı" olarak yazılmış olan köyün adı "Çanbaşı" şeklinde yazılmıştır. Yazım yanlış olmalıdır.

52 Devlet İstatistik Enstitüsü, *Genel Nüfus Sayımı, 21 Ekim 1945: İl, İlçe, Bucak ve Muhtarlıklar İtibarıyla Nüfus Miktarı ve Yüzey*, Devlet İstatistik Enstitüsü; Yayın No:286, Ankara, 1945, s.173.

53T.C. Başbakanlık İstatistik Umum Müdürlüğü (TCBİUM), *22 Ekim 1950 Umumi Nüfus Sayımı, Vilâyet ve Kazâ, Nâhiye ve Köyler İtibarıyla Nüfus*, Ankara, 1954, s.3.

54 TCBİUM, a.g.e., s.2.

* Cumanlı olarak yazılmıştır.

1950 Genel Nüfus Sayımı'nda Honaz		
1	Honaz	3.474
2	Abaş	472
3	Acıdere	239
4	Alikurt	413
5	Aşağıdağdere	461
6	Aşağı Karaçay	1.010
7	Avdan	433
8	Ayvaz	97
9	Başçeşme	305
10	Beylerli	954
11	Bozkurt	1.246
12	Cumalı*	556
13	Çaltı	510
14	Çambaşı	805
15	Çardak	1.142
16	Dereçiftlik	336
17	Emirazizli	278
18	Gemiş	588
19	Gölcük	258
20	Hayriye	971
21	İnceler	1.698
22	İnceler Tekkesi	193
23	Kaklık	925
24	Karateke	385
25	Kızıllar (Kızılyer)	824
26	Kocabaş	475
27	Koyunaliler	408
28	Kösten	776
29	Menteşe	274
30	Moran	411
31	Ovacık	246
32	Sapaca	164
33	Sazgöl (Sazköy)	265
34	Söğüt	1.131
35	Tutluca	1.185
36	Yukarıdağdere	156
37	Zıpır	318
	Toplam	24.182

Kaynak: T.C. Başbakanlık İstatistik Umum Müdürlüğü (TCBİUM), 22 Ekim 1950 Umumi Nüfus Sayımı, Vilâyet ve Kazâ, Nâhiye ve Köyler İtibariyle Nüfus, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:359, Ankara, 1954, s.144-145.

22 Ekim 1950'de yapılan Genel Nüfus Sayım sonuçları "*Vilâyet ve Kazâ, Nâhiye ve Köyler İtibariyle Nüfus*" şeklinde ortaya konulmasına karşın, sayım sonuçlarını içeren kitabın içinde "Bucak" ifadesi yer almış ve Honaz Bucağı ifadesine yer verilmiştir. Ayrıca, önceki genel nüfus sayımlarından farklı olarak, nüfus sayımı yapılırken, bucak ve köylerdeki erkek ve kadın nüfus ayrı ayrı ortaya konulmamıştır. Bu yüzden kadın ve erkek nüfusun durumuna ilişkin değerlendirme yapmak mümkün olmamıştır.

Honaz Bucağı'nın 1950 yılına gelindiğinde toplam nüfusu 24.182 olarak belirlenmiştir. Bu da bir önceki yani 1945 Genel Nüfus Sayımı'na göre 4.993 kişilik artış anlamına gelmektedir. Yani, beş yıllık zaman diliminde Honaz'da toplam nüfusta %20.6 artış meydana gelmiştir. Bu artışta Honaz Bucağı'na bağlanan yeni köylerin etkisi büyük olmuştur. Bu köyler; Acıdere, Alikurt, Hayriye, Kaklık, Söğüt ve Zıdır Köyleridir. Özellikle bu köylerden Hayriye (971 kişi) ve Söğüt (1.131 kişi) köyleri artışta önemli bir etkiye sahip olmuştur. Bu sayımda Honaz Bucağı'nın kaybettiği tek köy ise Afşar Köyü'dür. Bir önceki genel nüfus sayımında, nüfus bakımından çok küçük olan Afşar Köyü'nün köy tüzel kişiliğinin sonlandırıldığı gözlenmiştir.

III. Menderes Hükümeti'nin (17 Mayıs 1954-30 Kasım 1955) iktidarı sürecince yapılmış olan çalışmalardan biri de 1955 Genel Nüfus Sayımı'nın zamanında yapılmış olmasıdır. Daha önceden olduğu ve kararlaştırıldığı gibi, gerekli hazırlık yapıldıktan ve ödenek ayrıldıktan sonra, 1955 Genel Nüfus Sayımı 23 Ekim 1955'te yapılmıştır. 1955 Genel Nüfus Sayımı Demokrat Parti döneminde (1950-1960) yapılan ikinci genel nüfus sayımı olmuştur. 23 Ekim 1955'te gerçekleştirilen genel nüfus sayımı; sayım günü her sayım bölgesinde mevcut olan nüfus esasına göre yapılmış, diğer bir ifadeyle "*de facto*" sayım yöntemi kullanılmıştır.⁵⁵ Yani, sayım gününde bulunan ve sayılan bütün insanlar sayıma dahil edilmiştir.

Bu genel nüfus sayımında yeniden 1945 öncesine dönülmüş ve "*Bucak*" ifadesi yerine "*Nahiye*" ibaresi yeniden kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca, bucak ve köylerdeki nüfus erkek ve kadın olarak ayrı ayrı sayılmıştır.

1950 Genel Nüfus Sayımı'nda Honaz Bucağı'nın toplam 37 köyü varken, 1955 yılına gelindiğinde bu sayı 19'a düşmüştür. 1950-1955 sürecinde Honaz'a bağlı Bozkurt Köyü nahiye merkezi yapılmıştır. Bozkurt'un nahiye haline getirilmesiyle Honaz'ın bazı köyleri Bozkurt Nahiyesi'ne bağlanmıştır. Bu köyler; Bozkurt, Avdan, Ayvaz, Başçeşme, Beylerli, Cumalı, Çaltı, Çambaşı, Çardak, Gemiş, Gölçük, İnceler, İncelertekkesi, Moran, Sazköy, Söğüt ve Tutluca'dır. Honaz Nahiyesi'nin yaklaşık nüfusunun yarısını meydana getiren bu on yedi köyün ayrılmasıyla Honaz önemli bir güç kaybetmiştir. Bu nedenle, yaşanan nüfus kaybının Honaz'ın geç ilçe olmasına neden olduğu söylenebilir. Ayrıca, bu dönemde bir önceki genel nüfus sayımında yer alan Zıdır Köyü'nün adının değiştirilerek, Yokuşbaşı adıyla sayımda yer verildiği görülmüştür.

*Cumanlı olarak yazılmıştır.

55 T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü (TCBİGM), *23 Ekim 1955 Genel Nüfus Sayımı, Vilâyet, Kazâ, Nâhiye ve Köyler İtibariyle Nüfus*, Ankara, 1961, s.1.

1955 Genel Nüfus Sayımı'nda Honaz				
	Köyler	Erkek	Kadın	Toplam
1	Honaz(N.M)	1.779	1.851	3.630
2	Abaş	206	232	438
3	Acidere	63	64	127
4	Alikurt	225	239	464
5	Aşağıdağdere	297	286	583
6	Aşağıkaraçay	467	541	1.008
7	Dereçiftlik	287	237	524
8	Emirazizli	144	135	279
9	Kaklık	510	516	1.026
10	Karateke	204	220	424
11	Kızılyer	441	476	917
12	Kocabaş	390	350	740
13	Koyunaliler	210	217	427
14	Kösten	391	398	789
15	Menteşe	168	166	334
16	Ovacık	112	120	232
17	Sapaca	87	83	170
18	Yokuşbaşı	156	174	330
19	Yukarıdağdere	92	102	194
	Toplam	6.229	6.407	12.636

Kaynak: TCİBGM, 23 Ekim 1955 Genel Nüfus Sayımı, Vilâyet, Kazâ, Nâhiye ve Köyler İtibariyle Nüfus, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:399, Ankara, 1961, s.159.

Honaz Nahiyesi'nin yukarıda adı geçen köyleriyle beraber toplam nüfusunun 12.636 olduğu tespit edilmiştir. Bu nüfusun 6.229'u erkek, 6.407'si kadındır. Kadınların, daha fazla yaşamaları v.b. gibi etkenlerle erkeklerden daha fazla nüfusa sahip oldukları görülmüştür. Honaz'ın en fazla nüfus barındıran köyünün 1.026 kişi ile Kaklık Köyü olduğu ortaya konulmuştur. En az nüfusun yaşadığı köy ise Acidere Köyü'dür. Burada 63'ü erkek ve 64'ü kadın olmak üzere toplam 124 kişi hayatını devam ettirmiştir.

Milli Birlik Komitesi'nin yasama görevini üstlendiği, yeni Hükümetin kurulduğu ve geçici Anayasa'nın yürürlüğe girdiği, DP ileri gelenlerinin tutuklandığı, Yassıada'da yargılandığı, hatta Adnan Menderes, Hasan Polatkan ve Fatin Rüştü Zorlu'nun idam edildiği günlerde, yeni yönetim ve Hükümet tarafından yerine getirilen işlerden biri de genel nüfus sayımının yapılmasıdır. 1935 yılından itibaren her beş yılda bir ve düzenli olarak yapılmakta olan genel nüfus sayımı, ülkenin içinde bulunduğu yeni şartlarda ve ortamda ertelenmemiş, sayımın zamanında yapılması sağlanmıştır. Genel nüfus sayımının yapılması hükümetler üstü bir görev olarak algılandığı, "devlet" işi olarak görüldüğü, sonu 0 ve 5 ile başlayan yıllarda düzenli olarak yapılması öngörüldüğü için, genel nüfus sayımının yapılması noktasında gerekli olan çalışmalar yerine getirilmiştir. Bu bağlamda, nüfus sayımının

gerçekleştirilmesi amacıyla gerekli olan paranın genel bütçeden karşılanması, "23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı Ev Halkı Soru Kağıt"larının basılması, sayımı yapacak asil ve yedek sayım ve kontrol memurlarının belirlenmesi sağlanmıştır.

Gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra 1960 Genel Nüfus Sayımı 23 Ekim 1960'ta yerine getirilmiştir. Bu genel sayımda Türkiye 190.192 Sayım Bölgesi'ne ayrılmış, asil ve yedek olmak üzere 241.782 sayım ve kontrol memuru sayım işinde çalışmıştır. Bu sayım ve kontrol memurlarına zaruri masrafları dışında herhangi bir para ödenmemiştir.⁵⁶ 1960 Genel Nüfus Sayımı, daha önceki nüfus sayımlarında olduğu gibi, sayım günü her sayım bölgesinde mevcut olan nüfus esasına göre yapıldığı için, il ve ilçe merkezlerinin nüfuslarında yani şehirler nüfusunda sayımlar sisteminin gereği olarak sayım günü bulunan ve sayılan bütün insanlar dahil edilmiştir.⁵⁷ Bu nedenle, 1960 Genel Nüfus Sayımı "de facto" sayım yöntemi kullanılmıştır.

Bu yöntemle yapılan 1960 Genel Nüfus Sayımı'nın "idarî taksimat" bakımından kesin sonuçlarını içeren kitaplar yayınlanırken iki kısma ayrılmıştır. Birinci kısımda; 1960 sayımının diğer sayımlarla mukayeseli bir şekilde hazırlanmış esas tablolara, İkinci kısımda ise; yalnız 1960 Genel Nüfus Sayımı'nda tespit edilen il, ilçe, bucak ve köyler itibariyle dağılışı yer almıştır.⁵⁸ Sayım yapılırken ve sonuçları yayınlanırken sadece "idarî taksimat"a göre nüfus tespiti yapılmamış, bunun yanında Türkiye nüfusu, daha önceki nüfus sayımlarında görülen, nüfusun diğer özelliklerine veya niteliklerine (yaş ve cinsiyet, doğum yerleri v.b.) göre de ortaya konulmuştur. Bu yüzden, 1960 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarından hem Türkiye, Denizli ve Honaz nüfusu hakkında ayrıntılı bilgilere ulaşmak mümkündür.

1960 Genel Nüfus Sayımı'nda "nahiye" yerine yeniden "bucak" ifadesi kullanılmıştır. Honaz Bucağı'nın belediyeleştiği olduğu, PTT hizmetlerinin buradan yapıldığı işaretlerle gösterilmiştir. Bu nedenle, Honaz Bucağı'nın toplam nüfusu 14.514 olarak belirlenmiştir. Bu nüfusun 7.134'ünün erkek, 7.380'inin kadın olduğu tespit edilmiştir. Bu sayımda Honaz Bucağı'nın toplam 18 köyünün olduğu anlaşılmıştır. Bu köyler arasında daha önceki sayımda Honaz'ın köyü durumunda olan Sapaca Köyü yer almamıştır. Bu sayımda dikkati çeken konulardan biri de bir önceki genel nüfus sayımında ismi değiştirilen Zıpır Köyü'nün adı Yokuşbaşı yazıldıktan sonra parantez içinde yazılmış ve eski ismine de yer verilmiştir.

1965 Genel Nüfus Sayımı Türkiye'nin 67 ilinde, 571 ilçesinde, 898 bucağında, 34.740 köyünde 24 Ekim 1965'ta yerine getirilmiştir.⁵⁹ De facto sayım yöntemi ile yapılan 1965 Genel Nüfus Sayımı'nın "idarî bölünüş" bakımından kesin sonuçları içeren kitaplar yayınlanırken iki kısma ayrılmıştır. Birinci kısımda; 1965 sayımının diğer sayımlarla mukayeseli bir şekilde hazırlanmış tablolara, genel olarak il, ilçe itibariyle şehir ve köy nüfuslar, yüzölçümü ve nüfus yoğunluğuna, ikinci kısımda ise; yalnız 1965 Genel Nüfus Sayımı'nda tespit edilen iller ve ilçeler ve şehir ve köy nüfusları yer almıştır.⁶⁰ Ancak, "idarî taksimat"a göre nüfus sayımı yapılırken ve sonuçları yayınlanırken ilk kez köylere kadar inilerek nüfusun cinsiyet, okuryazarlık durumu da hazırlanan il tablolarında yer almıştır. Bu nedenle, yayınlanan 1965 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarından "idarî bölünüş" itibariyle hem Türkiye, hem de Denizli nüfusu hakkında, köylere kadar ulaşarak, ayrıntılı bilgiler elde etmek mümkündür.

56 T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (TCBDİE), 23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı, Türkiye Nüfusu, Ankara, 1963, s.1.

57 TCBDİE, 23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı, İl, İlçe, Bucak ve Köyler İtibariyle Nüfus, Ankara, 1963, s.1.

58 TCBDİE, a.g.e., s.1.

59 TCBDİE, Genel Nüfus Sayımı 1990, İdarî Bölünüş, Ankara, 1991, s.2.

60 TCBDİE, Genel Nüfus Sayımı, İdarî Bölünüş, 24.10.1965, Yayın No: 537, Ankara, 1968, s.VIII.

1960 Genel Nüfus Sayımı'nda Honaz				
	Köyler	Erkek	Kadın	Toplam
1	Honaz(B.M) (B) (PTT)	2.075	2.184	4.259
2	Abaş	280	319	599
3	Acidere	53	51	104
4	Alikurt	266	282	548
5	Aşağıdağdere	250	258	508
6	Aşağıkaraçay	567	655	1.222
7	Dereçiftlik	407	395	802
8	Emirazizli	154	135	289
9	Kaklık	677	649	1.326
10	Karateke	258	258	516
11	Kızılyer	475	506	981
12	Kocabaş	437	455	892
13	Koyunaliler	223	220	443
14	Kösten	390	390	780
15	Menteşe (Afşar)	192	175	367
16	Ovacık	130	128	258
17	Yokuşbaşı (Zıpır)	203	207	410
18	Yukarıdağdere	97	113	210
	Toplam	7.134	7.380	14.514

Kaynak: TCBDİE, 23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı, İl, İlçe, Bucak ve Köyler İtibariyle Nüfus, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:444, Ankara, 1963, s.175.

1965 Genel Nüfus Sayımı'nda Honaz Bucacı'nın, bucak merkezi dahil, toplam 19 köyünün olduğu görülmüştür. Ancak, 1960 Genel Nüfus Sayımı'nda yer alan Acidere ve Kösten köyleri Honaz Bucacı'ndan alındığı veya bu köylerin köy tüzel kişiliklerini kaybettikleri tespit edilmiştir. Köy konusunda dikkati çeken konulardan biri de daha önceki sayımlarda Dereçiftlik Köyü'nün adı Dereçiftliği, Emiraziz adıyla anılan köy ise Emirazizler olarak sayım sonuçlarında yer almıştır.

Bu genel nüfus sayımında Honaz Bucacı'nın toplam nüfusunun 15.877 olarak tespit edilmiştir. Bu nüfusun 7.783'ü erkek ve 8.094'ü kadındır. Bu sayım sonuçlarında da Honaz'da kadın nüfusun daha fazla olduğu görülmüştür. 1965 Genel Nüfus Sayımı'nın önceki genel nüfus sayımlarından farklı olarak bucak ve köylerde yaşayan nüfusun da okuma bilip bilmediği dikkate alınmıştır. Bu nedenle 1965 yılına gelindiğinde Honaz'da 5.959 kadın ve erkeğin okuma bildiği ortaya konulmuştur. Ancak, okuma bilenlerin hemen hemen üçte biri (2.013 kişi) Honaz bucak merkezindedir.⁶¹

⁶¹ T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (TCBDİE), Genel Nüfus Sayımı, İdarî Bölünüş, 24.10.1965, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:573, Ankara, 1968, s.202.

Cumhuriyet Döneminde Denizli-Honaz'da Nüfus (1923-2013)

1965 Genel Nüfus Sayımı'nda Honaz				
	Köyler	Erkek	Kadın	Toplam
1	Honaz(B.M) (B) (PTT)	2.329	2.377	4.706
2	Akbaş (Abaş)	294	297	591
3	Alikurt	303	298	601
5	Aşağıdağdere (Dereköy)	331	352	683
6	Aşağıkaraçay	590	695	1.285
7	Aydınlar	358	374	732
8	Dereçiftliği	252	271	523
9	Emirazizler	145	144	289
10	Kaklık (PTT)	722	794	1.516
11	Karateke	292	296	588
12	Kızılyer	488	551	1.039
13	Kocabaş	651	634	1.285
14	Koyunaliler	271	241	512
15	Menteşe (Afşar)	206	198	404
16	Ovacık	120	116	236
17	Sapaca	117	91	208
18	Yokuşbaşı (Zıpır)	203	234	437
19	Yukarıdağdere	111	131	242
	Toplam	7.783	8.094	15.877

Kaynak: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (TCBDİE), *Genel Nüfus Sayımı, İdarî Bölünüş*, 24.10.1965, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:573, Ankara, 1968, s.202.

Hükümet ve devletin idarî birimleri tarafından gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra, 1970 Genel Nüfus Sayımı 25 Ekim 1970'te gerçekleştirilmiştir. Daha önceki genel sayımlarında görüldüğü üzere, “*de facto*” sayım yöntemi ile yapılan 1970 Genel Nüfus Sayımı'nın “*idarî bölünüş*” bakımından kesin sonuçları içeren kitaplar yayınlanırken iki kısma ayrılmıştır. Birinci kısımda; bundan önceki genel nüfus sayımları ile 1970 Genel Nüfus Sayımı'ndaki bölgeler ve iller itibarıyla nüfusların karşılaştırılması, ikinci kısımda ise; yalnız 1970 Genel Nüfus Sayımı'nda tespit edilen iller ve ilçeler, şehirler ve köy nüfusları yer almıştır.⁶² Ancak, “*idarî taksimat*”a göre genel nüfus sayımı yapılırken ve sonuçları yayınlanırken ilk kez 1965 Genel Nüfus Sayımı'nda karşılaşılan köylere kadar inilerek nüfusun cinsiyet, okur-yazarlık dağılımına ilişkin il tablolarına bu sayımda yer verilmemiştir. Bu yüzden, yayınlanılan 1970 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarından “*idarî bölünüş*” itibarıyla hem Türkiye, Denizli nüfusu hakkında, köylere kadar ulaşılarak, ayrıntılı bilgiler elde etmek araştırmacılar için söz konusu değildir.

62 TCBDİE, *Genel Nüfus Sayımı, İdarî Bölünüş, İl, İlçe, Bucak ve Köy (Muhtarlık) Nüfusları*, 25.10.1970, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:672, Ankara, 1973, s.VIII-XLVIII.

1970 Genel Nüfus Sayımı'nda Honaz				
	Köyler	Erkek	Kadın	Toplam
1	Honaz(B.M) (B) (PTT)	2.489	2.667	5.156
2	Akbaş (Abaş)	314	366	680
3	Alikurt	319	331	650
5	Aşağıdağdere	273	325	598
6	Aşağıkaraçay	574	706	1.280
7	Aydınlar(Kösten-Kömürcüler)	319	367	686
8	Dereçiftlik	358	357	715
9	Emirazizler	157	159	316
10	Kaklık (PTT)	1.274	1.189	2.463
11	Karateke	331	348	679
12	Kızılyer	520	578	1.098
13	Kocabaş	806	844	1.650
14	Koyunaliler	233	248	481
15	Menteşe (Afşar)	203	207	410
16	Ovacık	144	140	284
17	Sapaca	106	88	194
18	Yokuşbaşı (Zıpır)	156	202	358
19	Yukarıdağdere	114	130	244
	Toplam	8.690	9.252	17.942

Kaynak: TCBDİE, *Genel Nüfus Sayımı, İdarî Bölünüş, İl, İlçe, Bucak ve Köy (Muhtarlık) Nüfusları, 25.10.1970*, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:672, Ankara, 1973, s.182.

1970 Genel Nüfus Sayımı'nda Honaz Bucağı'nın toplam nüfusunun 17.942 kişiden oluştuğu tespit edilmiştir. Bu nüfusun 8.690'ını erkekler, 9.252'si erkeklerden meydana gelmiştir. Bu sayım sonuçlarında da kadınların erkeklerden daha fazla nüfusa sahip oldukları görülmüştür. Honaz bucağının, bucak merkezi hariç, 18 köyünün olduğu görülmüştür. Bu köylerden Kaklık 2.463 kişi ile en fazla nüfusun yaşadığı köydür. PTT hizmetlerinin verildiği Kaklık Köyü'nün giderek büyüdüğü görülmüştür. Bu sayımda köy isimlerinde göze çarpan değişiklik ise Dereçiftlik Köyü'nde yaşanmıştır. Bir önceki genel nüfus sayımında "Dereçiftliği" adıyla yer alırken, önceden olduğu gibi, yeniden "Dereçiftlik" adı kullanılmaya başlanmıştır.

1950 yılında Genel Sayımlar (nüfus, tarım, sanayi v.b) için kabul olunan "sayımlar kanunu" ile 1962 yılından itibaren "DİE'nün Görev, Yetki ve Kuruluşu Hakkındaki Kanunu" 1975 Genel Nüfus Sayımı'nın yapılmasının hukukî dayanağını meydana getirmiştir. Böyle olunca, 1965 ve 1970 Genel Nüfus Sayımı gibi, 1975 Genel Nüfus Sayımı TBMM'de kabul edilen ve 53 kanun numarası ile 13 Haziran 1962'de resmî gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren sayım kanununa göre yapılmıştır.⁶³

⁶³ TCBDİE, *Genel Nüfus Sayımı, İdarî Bölünüş, İl, İlçe, Bucak ve Köy (Muhtarlık) Nüfusları, 26.10.1975*, Ankara, 1977, s. VII.

Cumhuriyet Döneminde Denizli-Honaz'da Nüfus (1923-2013)

Hükümet ve ilgili kurumlar tarafından gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra, 1975 Genel Nüfus sayımı 26 Ekim 1975'te gerçekleştirilmiştir. Daha önceki genel sayımlarında görüldüğü üzere, “*de facto*” sayım yöntemi ile yapılan 1975 Genel Nüfus Sayımı'nın “*idarî bölünüş*” bakımından kesin sonuçları içeren kitaplar yayınlanırken iki kısma ayrılmıştır. Birinci kısımda; 1975 Genel Nüfus Sayımı'ndan önceki genel nüfus sayımları, 1975 Genel Nüfus Sayımı ile karşılaştırmalar, bölgeler ve iller itibarıyla nüfusların kıyaslanması, ikinci kısımda ise; yalnız 1975 Genel Nüfus Sayımı'nda tespit edilen iller ve ilçeler, şehir ve köy nüfusları yer almıştır.⁶⁴ Bu yüzden Honaz'ın 1975 yılındaki nüfus durumuna ilişkin bilgilere buradan ulaşmak mümkündür.

1975 Genel Nüfus Sayımı'nda Honaz				
	Köyler	Erkek	Kadın	Toplam
1	Honaz(B.M) (B) (PTT)	2.709	2.649	5.358
2	Akbaş (Abaş)	274	267	541
3	Alikurt	324	326	650
5	Aşağıdağdere	362	354	716
6	Aşağıkaraçay (PTT)	666	720	1.386
7	Aydınlar (Kösten-Kömürcüler)	302	344	646
8	Dereçiftlik	329	344	673
9	Emirazizler	180	178	358
10	Gürleyik	108	123	231
11	Kaklık (PTT)	980	1.020	2.000
12	Karateke	371	393	764
13	Kızılyer	578	596	1.174
14	Kocabaş	1.071	1.001	2.072
15	Koyunaliler	253	259	512
16	Menteşe (Afşar)	189	208	397
17	Ovacık	130	150	280
18	Sapaca	113	94	207
19	Yokuşbaşı (Zıpır)	244	254	498
20	Yukarıdağdere	132	124	256
	Toplam	9.315	9.404	18.719

Kaynak: TCBDİE, *Genel Nüfus Sayımı, İdarî Bölünüş, İl, İlçe, Bucak ve Köy (Muhtarlık) Nüfusları*, 26.10.1975, 20-Denizli, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:813, Ankara, 1977, s.4-5.

1975 Genel Nüfus Sayımı'nda Honaz Bucağı'nın, bucak merkezi hariç, toplam 19 köyü vardır. Bir önceki sayıma göre Honaz'ın köy sayısında bir tane artış görülmüştür. Honaz'a bağlanan yeni köy Gürleyik Köyü olarak tespit edilmiştir. Honaz'ın köyleri arasında bu dönemde dikkati çeken köy ise Aşağıkaraçay olmuştur. Dikkati çeken bir konu ise Kocabaş Köyü'nün hızlı bir büyüme gerçekleştirmiş olmasıdır. Bir önceki genel nüfus sayımında

64 TCBDİE, *a.g.e.*, s. XI-XLIV.

Kaklık Köyü'nün gerisinde iken, bu sayımda Kaklık'ı geçerek Honaz'ın en büyük köyü durumuna gelmiştir. Nüfus miktarı bin kişinin üzerine çıktığı için buraya PTT hizmeti getirilmiştir. Bucak merkezi ve köylerinde toplam 18.719 kişinin yaşadığı gözlenmiştir. Bu nüfusun 9.315'i erkek ve 9.404'ü kadındır.⁶⁵

1980 Genel Nüfus Sayımı'nda Honaz				
	Köyler	Erkek	Kadın	Toplam
1	Honaz(B.M) (B) (PTT)	2.899	2.815	5.714
2	Akbaş (Abaş)	384	361	745
3	Alikurt	251	285	536
5	Aşağıdağdere	299	342	641
6	Aşağıkaraçay (PTT)	754	823	1.577
7	Aydınlar(Kösten-Kömürcüler)	340	377	717
8	Dereçiftlik	322	335	657
9	Emirazizler	203	196	399
10	Gürleyik	158	163	321
11	Kaklık (B) (PTT)	1.027	995	2 022
12	Karateke	410	390	800
13	Kızılyer	567	608	1.175
14	Kocabaş	1.016	1.006	2.022
15	Koyunaliler	317	307	621
16	Menteşe (Afşar)	178	203	381
17	Ovacık	146	176	322
18	Sapaca	118	106	224
19	Yokuşbaşı (Zıpir)	169	228	397
20	Yukarıdağdere	141	135	276
	Toplam	9.699	9.848	19.547

Kaynak: TCBDİE, *Genel Nüfus Sayımı, İdarî Bölünüş, 12.10.1980, 20-Denizli*, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:954, Ankara, 1981, s.4.

Hükümet, DİE, valilikler ve kaymakamlıklar 1975 Genel Nüfus Sayımı'nın yapılması konusunda yapılması gereken işlemleri gerçekleştirdikten ve alt yapıyı oluşturduktan sonra, Cumhuriyet döneminin on birinci genel nüfus sayımı yani 1980 Genel Nüfus Sayımı 12 Ekim 1980'de yapılmıştır.⁶⁶ Bu genel nüfus sayımında, sayım bölgeleri oluşturulduğundan, il ve ilçelerde her sayım memuru için 100, bucak ve köylerde ortalama 200 kişi verilmiştir. Sayım bölgelerinde nüfusun hem "*idarî bölünüş*", hem de "*sosyal ve ekonomik nitelikleri*" dikkate alınmış, bu ayrıma göre sonuçlar açıklanmıştır. Genel nüfus sayım sonuçlarının ilk kısmını meydana getiren eserin birinci kısmında; bölgeler ve iller itibarıyla nüfusların genel nüfus sayımı yapılan yıllardaki nüfuslara göre karşılaştırılması yapılmış, genel ve derli-toplu

65 TCBDİE, *Genel Nüfus Sayımı, İdarî Bölünüş, İl, İlçe, Bucak ve Köy (Muhtarlık) Nüfusları, 26.10.1975, 20-Denizli*, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:813, Ankara, 1977, s.4-5.

66 TCBDİE, a.g.e.,s.VII.

bilgi verilmiştir.⁶⁷ İkinci kısımda ise; 1980 Genel Nüfus Sayımı'nda iller ve ilçeler, şehirler ve köy nüfusları, yüzölçümü ve nüfus yoğunluğu araştırmacıların hizmetine sunulmuştur.⁶⁸ Bu yüzden, 1980 Genel Nüfus Sayımı'ndan hareketle, hem Türkiye'nin, hem de Denizli'nin nüfusuna ilişkin bilgiler elde edilmiştir. Bu yüzden 1980 Genel Nüfus Sayımı'ndan Honaz Bucakı'na ilişkin bilgilere de ulaşmak mümkündür.

1980 Genel Nüfus Sayımı'nda Honaz'ın toplam nüfusunun 19.547 olduğu tespit edilmiştir. Bu nüfusun 9.848'i erkek, 9.848'i kadındır. Bu sayımda Honaz'ın köy sayısında her hangi bir değişiklik yaşanmamış, köy isimlerinde de değişikliğe gidilmemiştir.⁶⁹ Ancak, daha önce sadece Honaz Bucak Merkezi belediye konumunda iken, bu sayımda Kaklık'ın toplam nüfusu iki binin üzerine çıktığı için, 1975-1980 yılları arasında Kaklık'ta belediye teşkilatının kurulduğu anlaşılmıştır. Böylece, Honaz'ın belediye sayısı ikiye yükselmiştir.

D- TURGUT ÖZAL'DAN RECEP TAYYİP ERDOĞAN'A HONAZ'DA NÜFUS (1983-2013)

1983'te siyasî partilerin çalışmalarına izin verilmiştir. Millî Güvenlik Konseyi yeni parti kurucularını veto etme hakkına sahip olduğu, müdahale öncesinde dönemin partilerinde genel başkan, yönetim kurulu üyesi ve parlamenter olarak görev yapanlar yeni partilere üye olamayacakları için, 723 kişinin siyaset yapması yasaklanmıştır.⁷⁰ Siyasî Partiler Kanunu'nun kabulünün ardından, emekli general Turgut Sunalp'ın genel başkanlığını yaptığı Milliyetçi Demokrasi Partisi, ortanın solu olarak düşünülen ve Necdet Calp'ın liderliğindeki Halkçı Parti ve ekonomiden sorumlu Başbakan Yardımcılığı görevinde bulunan Turgut Özal'ın Anavatan Partisi yapılacak seçimlere katılma hakkı elde etmiştir. Sonunda 6 Kasım 1983'te yapılan genel seçimlerde kayıtlı seçmenin %92.3'ü oy kullanmıştır. Seçim sonrasında oyların %45'ni Anavatan Partisi almış ve toplam 211 milletvekilliği kazanmıştır. Halkçı Parti %30.4 alarak 117 milletvekili elde etmiş, oyların %23.2'sini toplayan Milliyetçi Demokrasi Partisi ise 71 sandalyenin sahibi olmuştur.⁷¹

Bu nedenle, Cumhurbaşkanı Kenan Evren yeni hükümeti kurma görevini Anavatan Partisi Genel Başkanı Turgut Özal'a vermiştir. Turgut Özal tarafından hazırlanan Bakanlar Kurulu listesinin Kenan Evren tarafından 13 Aralık 1983'te onaylanmasının ve yeni hükümetin programının 19 Aralık 1983'te meclis tarafından kabul edilmesinin ardından, Türkiye'de Turgut Özal veya Anavatan Partisi dönemi başlamıştır. Turgut Özal Hükümeti, programı doğrultusunda ülkede yapması gereken çalışmaları hayata geçirirken, iktidara hangi hükümet gelirse gelsin mutlak yapması gereken işleri de gerçekleştirmek zorunda olmuştur. Bu işlerden biri de 1935 Genel Nüfus Sayımı'ndan itibaren, sonu 0 ve 5 ile biten yıllarda yapılan genel nüfus sayımıdır.

Genel Nüfus Sayımı'nın yapılması konusunda gerekli çalışmaların ardından, Turgut Özal döneminin ilk genel nüfus sayımı 20 Ekim 1985'te gerçekleştirilmiştir. Sayım sırasında nüfus hem "idarî bölünüş"e, hem de "sosyal ve ekonomik nitelikleri"ne göre tespit edilmiş, sonuçlar açıklanmış ve yayınlanmıştır. Bundan önceki genel nüfus sayımlarında olduğu gibi, genel nüfus sayım sonuçlarına ilişkin birinci eserin ilk kısmında; daha önceki kesinleşen genel

67 TCBDİE, a.g.e.,s.XV-XLVI.

68 TCBDİE, a.g.e.,s.XLVI.

69 TCBDİE, Genel Nüfus Sayımı, İdarî Bölünüş, 12.10.1980, 20-Denizli, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:954, Ankara, 1981, s.4.

70 Tefik Çavdar, Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950'den Günümüze), Ankara, 2004, s.288.

71 Cezmi Eraslan, "Atatürk'ten Sonra Türkiye'nin İç Politikası", Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-II, Ankara, 2004, s.632-633.

nüfus sayımları, bölgeler ve iller itibarıyla nüfuslar hakkında bilgi verilmiş,⁷² ikinci kısmında ise; 1980 Genel Nüfus Sayımı'nda iller ve ilçeler, şehirler ve köy nüfusları, yüzölçümü ve nüfus yoğunluğu araştırmacıların hizmetine sunulmuştur.

1985 Genel Nüfus Sayımı'nda Honaz				
	Köyler	Erkek	Kadın	Toplam
1	Honaz (B.M) (B)	2.970	2.945	5.915
2	Akbaş	361	363	724
3	Alikurt	253	267	520
5	Aşağıdağdere	324	332	656
6	Aşağıkaraçay	774	816	1.590
7	Aydınlar	317	364	681
8	Dereçiftlik	375	403	778
9	Emirazizler	154	158	312
10	Gürleyik	193	181	374
11	Kaklık (B)	1.631	1.375	3.006
12	Karateke	431	430	861
13	Kızılyer	604	646	1.250
14	Kocabaş	1.056	1.084	2.140
15	Koyaliler	347	355	702
16	Menteşe	182	209	391
17	Ovacık	156	188	344
18	Sapaca	116	98	214
19	Yokuşbaşı	293	291	584
20	Yukarıdağdere	117	115	232
	Toplam	10.654	10.620	21.274

Kaynak: TCBDİE, *Genel Nüfus Sayımı, Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, 20.10.1985*, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:1237, Ankara 1988, s.5.

1985 Genel Nüfus Sayımı'nda Honaz'ın toplam nüfusunun 21.274 olduğu tespit edilmiştir. Bu nüfusun, 10.654'ünün erkek, 10.620'sinin kadın olduğu görülmüştür. Bu nüfusun, Honaz bucak merkezi dahil, toplam 20 köyde yaşadığı görülmüştür. Bu köyler arasında en fazla nüfusa Kaklık sahiptir. En az nüfus ise Yukarıdağdere Köyü'nde ikamet ettiği belirlenmiştir. Nüfus büyüklüğü bakımından köyler arasında dikkati çeken konu bu sayım sonucunda Kocabaş Köyü'nün iki bin sınırını aşmış olmasıdır.⁷³ Bu nedenle, Kocabaş'ın belediye teşkilatı kurulması için gerekli nüfusa sahip olduğu görülmüştür. Burada dikkati çeken bir diğer konu da önceki genel nüfus sayımlarında Mentese Köyü'nün diğer adı "Afsar" parantez içerisinde yazılırken, bu tarihten itibaren sadece Mentese Köyü adı kullanılmaya başlanmıştır.

⁷² TCBDİE, a.g.e., s.1-32.

⁷³ TCBDİE, *Genel Nüfus Sayımı, Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, 20.10.1985*, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:1237, Ankara 1988, s.5.

Cumhuriyet Döneminde Denizli-Honaz'da Nüfus (1923-2013)

Genel Nüfus Sayımı hazırlıklarının tamamlanmasından sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin 13. genel nüfus sayımı 21 Ekim 1990 Pazar günü yapılmıştır. Turgut Özal döneminde (1983-1993) gerçekleştirilen ikinci genel nüfus sayımında Türkiye'deki nüfusun "idari bölünüş"e ve "sosyal ve ekonomik nitelikleri"ne göre tespiti yapılmış, açıklığa kavuşturulmuş ve daha sonra sonuçlar yayınlanmıştır. Daha önce yapılan genel nüfus sayımlarında olduğu gibi, "idari bölünüş" bakımından genel nüfus sayım sonuçlarının yar aldığı ilk yayında; daha önce yapılan ve sonucu kesinleşen genel nüfus sayımları, bölgeler ve iller itibarıyla nüfuslar, nüfus artışları ve hızları hakkında bilgi verilmiş,⁷⁴ aynı sonuçların ikinci kısmında ise; 1990 Genel Nüfus Sayımı'nda iller ve ilçeler, şehir ve köy nüfusları, yüzölçümü ve nüfus yoğunluğu ilgili kurum ve araştırmacıların kullanıma sunulmuştur. Bu yüzden, Türkiye ve Denizli nüfusu ile ilgili bilgilere 1990 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarından elde etme ve bazı değerlendirmelerde bulunma imkanı elde edilmiştir.

1990 Genel Nüfus Sayımı'nda Honaz				
		Erkek	Kadın	Toplam
1	Honaz (Şehir)	2.970	2.945	5.915
2	Akbaş (Abaş)	361	363	724
3	Alikurt	253	267	520
5	Aşağıdağdere	324	332	656
6	Aşağıkaraçay	774	816	1.590
7	Aydınlar	317	364	681
8	Dereçiftlik	375	403	778
9	Emirazizler	154	158	312
10	Gürleyik	193	181	374
11	Kaklık (B)	1.631	1.375	3.006
12	Karateke	431	430	861
13	Kızıyer	604	646	1.250
14	Kocabaş (B)	1.056	1.084	2.140
15	Koyunaliler	347	355	702
16	Menteşe	182	209	391
17	Ovacık	156	188	344
18	Sapaca	116	98	214
19	Yokuşbaşı	293	291	584
20	Yukarıdağdere	117	115	232
	Toplam	12.245	12.009	24.254

Kaynak: TCBDİE, 1990 Genel Nüfus Sayımı, Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri-Denizli, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:1569, Ankara, 1993, s.30.

Özal döneminde Honaz açısından önemli bir gelişme yaşanmıştır. Bu dönemde, Denizli Merkeze bağlı bir nahiye-bucak merkezi durumunda kalmış olan Honaz'ın hem nüfus bakımından, hem de sosyo- ekonomik ve siyasi nedenlerden dolayı, ilçe haline gelmesi için

74 TCBDİE, a.g.e., s.1-36.

gerekli girişimler yapılmıştır. Gerekli siyasi destek alınmış ve Honaz 19.06.1987 tarih ve 3392 sayılı kanunla herhangi bir köy dahil edilmeden, mevcut köyleriyle birlikte ilçe haline getirilmiştir. Bu nedenle, Honaz bundan sonraki genel nüfus sayımlarında ilçe olarak yer bulacaktır.

Honaz'ın idari bölünüşte ilçe olarak sayıldığı ilk genel nüfus sayımında toplam nüfusunun 24.254 kişiden oluştuğu tespit edilmiştir. Bu nüfusun, 12.245'inin erkeklerden, 12.009'unun kadınlardan meydana geldiği ortaya konulmuştur. Burada dikkati çeken konulardan biri, bir önceki genel nüfus sayımında yani 1985 Nüfus Sayımı'nda Honaz'da erkek nüfus fazla iken, bu sayımda yeniden kadın nüfusunun fazla olduğu gözlenmiştir. Honaz ilçe olurken köy sayısında herhangi bir değişiklik olmadığından, mevcut köyleri arasında Honaz'ın nüfus bakımından en büyük köyü yine belediye hizmetlerinin verildiği Kaklık Köyü olmuştur. Kaklık'tan sonra insanlar için çekim merkezi olmaya başlayan ve belediye teşkilatı kurulmuş olan Kocabaş'tır.⁷⁵ Bu köylerin Honaz'ın sosyo-ekonomik açıdan gelişmeye elverişli yerleri olduğu ve olabileceği söylenebilir.

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel Hükümeti kurma görevini 3 Mayıs 1999'da DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit'e vermiştir. Ecevit, yapmış olduğu hükümet kurma görüşmelerinin ardından, DSP-MHP-ANAP koalisyonu hükümetini kurmuştur. Yeni hükümet Süleyman Demirel tarafından 28 Mayıs 1999'da onaylanmış, 9 Haziran 1999 tarihinde de TBMM'den güvenoyu alarak göreve başlamıştır. Bu nedenle, Türkiye Cumhuriyeti'nin "14. Genel Nüfus Sayımı" bu iktidar zamanında yapılmıştır.

2000 Genel Nüfus Sayımı koalisyon hükümeti için yapılması gereken zorunlu işlerden biri olmuştur. 1990 yılında çıkartılan kanunda sonu sıfır ile biten yıllarda yani on yılda bir genel nüfus sayımı yapılmasına karar verildiğinden, genel nüfus sayımı çalışmaları için, DİE kanunla kendisine verilen görevi yerine getirmek amacıyla 1998 yılından itibaren gerekli hazırlıkları yapmıştır. Mevcut iktidarın da sayım için gerekli desteği vermesiyle hazırlıklar tamamlanmıştır.

Sayım gününde Türkiye'de bulunan hane halkındaki tüm kişiler, hane halkı teşkil etmeyen yurtlar, askerî birlikler, cezaevleri, hastaneler ve oteller vb. yerlerdeki kişiler ve göçer nüfus sayılmış, böylece sınırlar içerisinde bulunan nüfus tam olarak hesaplanmıştır. Bu doğrultuda Türkiye'de ikamet eden fakat sayım günü yurt dışında bulunan kişiler sayım dışı kalmış, sayım dışı sınırlar içinde bulunan ancak yurt dışında ikamet eden kişiler sayıma dahil edilmişlerdir. Yani, sayım gününde Türkiye sınırları içerisinde bulunan nüfus sayımı gerçekleştirilmiştir. Bu yüzden, 2000 Genel Nüfus Sayımı'nın "de facto" sayım yöntemi ile yapılacağı ifade edilmiştir.⁷⁶ Böylece, bundan önceki genel nüfus sayımlarında uygulanan sayım yöntemi Cumhuriyet döneminin son genel nüfus sayımında da kullanılmıştır. Hem Türkiye'nin, hem de ayrı ayrı illerin sahip olduğu nüfusun sosyal ve ekonomik nitelikleri "de facto" sayım yöntemiyle 22 Ekim 2000'de ortaya konulmuştur. Son defa sokağa çıkma yasağı uygulanarak Türkiye'nin 81 ilinde aynı gün içerisinde yapılmıştır.

75 TCBDİE, 1990 Genel Nüfus Sayımı, Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri-Denizli, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:1569, Ankara, 1993, s.30.

76 TCBDİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Ekonomik ve Sosyal Nitelikleri-Denizli, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:2724, Ankara, 2002, s.4.

Cumhuriyet Döneminde Denizli-Honaz'da Nüfus (1923-2013)

2000 Genel Nüfus Sayımı'nda Honaz				
		Erkek	Kadın	Toplam
1	Honaz (Şehir)	3.708	3.734	7.442
2	Akbaş	339	300	639
3	Aşağıdağdere	320	323	643
5	Aydınlar	285	295	580
6	Dereçiftlik	331	325	656
7	Emirazizli	163	155	318
8	Gürleyik	779	483	1.262
9	Kaklık (B)	1.820	1.794	3.614
10	Karaçay (B)	795	776	1.571
11	Karateke	526	516	1.042
12	Kızıyer (B)	714	734	1.448
13	Kocabaş (B)	1.997	1.820	3.817
14	Menteşe	189	206	395
15	Ovacık	164	165	329
16	Sapaca	97	85	182
17	Yokuşbaşı	212	201	413
18	Yukarıdağdere	92	90	182
	Toplam	12.531	12.002	24.533

Kaynak: TCBDİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Ekonomik ve Sosyal Nitelikleri-Denizli, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:2724, Ankara, 2002, s.69.

2000 Genel Nüfus Sayımı'nda Honaz'ın şehir ve köyleriyle birlikte toplam nüfusunun 24.533 kişiden oluştuğu tespit edilmiştir. Bu nüfusun 12.531'ni erkekler, 12.002'sini kadınlar meydana getirmiştir. Bu nüfus sayımının da erkek-kadın nüfus dengesinde ilk defa yaklaşık beş yüz kişilik fark ortaya çıkmıştır.⁷⁷ Bunun nedeni olarak da Honaz'ın ekonomik, ticari ve sanayi bakımından gelişmeye başlaması gösterilebilir. Bu alanlardaki iş yerlerinde çalışmak için gelenlerin ve burada sayıma dahil olanların erkeklerden oluşmasından kaynaklanmış olabileceği söylenebilir.

Bu genel nüfus sayımında Honaz'ın, şehir merkezi hariç, toplam 17 köyünün olduğu görülmüştür. 1990 Genel Nüfus Sayımı'nda Honaz'ın 19 köyü varken, 1990-2000 sürecinde yapılan idari düzenlemeyle, Bozkurt'un ilçe haline getirilmesinden sonra Alikurt Köyü Bozkurt'a bağlanmıştır. Yine aynı şekilde, Koyunaliler Köyü de son sayımda Honaz'a bağlı olmayan köylerden olmuştur.⁷⁸ Ayrıca, bu süreçte bazı köy adlarında da düzenlemeler yapılmıştır. Akbaş-Abaş ikilemi ortadan kaldırılmış, "Abaş" ismini parantez içinde yazma uygulamasına son verilmiş, sadece Akbaş Köyü adına yer verilmiştir. Yine aynı şekilde "Aşağıkaraçay Köyü"nü adı "Karaçay", "Emirazizler Köyü"nü adı ise "Emirazizli" olarak değiştirilmiştir.

⁷⁷ TCBDİE, a.g.e., s.69.

⁷⁸ TCBDİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Ekonomik ve Sosyal Nitelikleri-Denizli, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:2724, Ankara, 2002, s.69.

1990-2000 yılları arasında Honaz'da dikkati çeken konulardan biri de bu süreçte iki yeni belediyenin kurulmasıdır. Bu dönemde kurulan belediyeler Karaçay ve Kızıyer Belediyeleridir. Böylece, 2000 yılına gelindiğinde Honaz'ın, şehir merkezi dahil olmak üzere, toplam beş belediyesi olmuş, bu belediyeler orada yaşayan insanlara belediye hizmetlerini verir duruma gelmiştir. Bu da Honaz'ın sosyal, ekonomik, ticari ve sanayi alanlarına katkılar sağlamıştır. Honaz'ın köyleri arasında en fazla nüfusa sırasıyla Kocabaş (3.817), Kaklık (3.614), Karaçay (1.571) ve Kızıyer (1.448) sahiptir. Bir anlamda, nüfus belediye hizmetlerinin verildiği yerleşim yerlerinde yoğunlaşmaya başlamıştır.

Recep Tayyip Erdoğan'ın başbakanlığındaki Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı daha önce takip etmiş olduğu iç ve dış, ekonomik, sosyal, kültürel, sağlık tarım vb. politikaları ikinci iktidarında da devam ettirmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi kendisinden önce iktidarda olan, DSP-MHP-ANAP koalisyon Hükümeti tarafından başlatılan ekonomik politikaları ve TBMM tarafından Anayasa'nın birçok maddesinde değişiklik yapılarak AB standartlarına uyum konusunda önemli adımlar atılması çalışmalarını benimsemiş, bu bağlamda önemli adımlar atılmıştır. Bu süreçte çağdaş ülkelerde görülen ve Türkiye'de de uygulamaya geçirilen çalışmalardan biri de "*Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)*" olmuştur.

59. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından çıkarılan 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu ve 18 Kasım 2005 tarihli 5429 Sayılı Türkiye İstatistik Kanunu "*Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)*" ninyasal dayanağını oluşturmuştur. Nüfus Hizmetleri Kanunu ile Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminin kurulması Türkiye İstatistik Kurumu'na, sistemin güncelliğinin ve devamlılığının sağlanması İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir. Bu sistem dâhilinde tüm adreslerin kaydedildiği "*Ulusal Adres Veri Tabanı*" oluşturularak ülkede yaşayanlar arasındaki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için T.C. kimlik numarası kullanılarak MERNİS veri tabanındaki nüfus kütükleri ile eşleştirilmiş, yabancı uyruklular ise pasaport numaralarıyla kayıt altına alınmış ve böylece "*Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)*" ne geçilmiştir.⁷⁹

5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu gereğince; ülke genelindeki tüm adresler "*Ulusal Adres Veri Tabanı*"na kaydedilmiş, ülke sınırları içinde yaşayan T.C. vatandaşlarının yaşadıkları yerleşim yeri ayrıntısındaki adresleri T.C. Kimlik Numarası ile ilişkilendirilerek Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2007 yılında kurulmuş ve bu sistem İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'ne (NVİGM) devredilmiştir. Bu sistem, 2008 yılı başından itibaren ülkemizdeki adres değişiklikleri belediye ve il özel idareleri tarafından, ikamet adres değişiklikleri ise kişilerin beyanlarına dayalı olarak NVİGM tarafından güncellenmektedir. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre ilk ve 2007 yılına ait nüfus sayım sonuçları 21 Ocak 2008 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu tarafından kamuoyuna açıklanmıştır.

2008 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nden elde edilen sonuçlara göre; içe ve köyleriyle birlikte Honaz'ın toplam nüfusunun 29.146 kişiden oluştuğu tespit edilmiştir. Bu nüfusun 15.060'ünün erkelerden, 14.086'sının kadınlardan meydana geldiği görülmüştür. 2000 Genel Nüfus Sayımı'nda olduğu gibi, bu nüfus tespitinde de erkek nüfusun daha fazla olduğu ortaya konulmuştur. Bu da, yukarıda ifade edildiği gibi, Honaz'a erkek iş gücünün girdiğini ve tespit sırasında ikametlerinde sayıldıklarını göstermiştir.

79 <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/aciklama.zul/25.11.2015>

2008 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nde Honaz				
		Erkek	Kadın	Toplam
1	Honaz (Şehir)	4.651	4.536	9.187
2	Akbaş	404	382	786
3	Aşağıdağdere	343	361	704
5	Aydınlar	257	268	525
6	Dereçiftlik	337	349	686
7	Emirazizli	189	173	362
8	Gürleyik	618	609	1.227
9	Kaklık	2.313	2.195	4.508
10	Karaçay	591	587	1.178
11	Karateke	614	607	1.221
12	Kızıyer	573	592	1.165
13	Kocabaş	3.306	2.626	5.932
14	Menteşe	213	217	430
15	Ovacık	216	179	395
16	Sapaca	99	72	171
17	Yokuşbaşı	231	233	464
18	Yukarıdağdere	105	100	205
	Toplam	15.060	14.086	29.146

Kaynak: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul/25.11.2015>

Honaz'ın nüfus büyüklüğü bakımından en fazla nüfusu barındıran köyü, 2000 yılı verilerinde olduğu gibi, yine 5.932 kişi ile Kocabaş Köyü'dür. Bu köyü 4.508 kişi ile Kaklık Köyü takip etmiştir. Ancak, bu tespit sırasında Gürleyik Köyü'nün Karaçay Köyünü gerek nüfus bakımından üçüncü sıraya yükseldiği gözlenmiştir.⁸⁰Bun da bölgeye açılan Denizli Organize Sanayi Bölgesi'nin etkisinin olduğu söylenebilir. En az nüfusun yaşadığı yer ise, daha önceki sayımda olduğu gibi, Sapaca Köyü olmuş, 2000 yılı sonuçlarına göre nüfusu artmak yerine azalış göstermiş, bu köyde sadece 171 kişinin yaşadığı belirlenmiştir.

Büyükşehir olma kriterlerini yerine getiren, en azından şehir merkezinde yaşayan nüfusu 500.000 ve üzerinde olan illerin durumunu TBMM gündemine getirmiştir. TBMM'inde yapılan çalışmalar ve görüşmeler sonrasında, 12 Kasım 1912'de "On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" kabul edilmiştir. Kabul edilen bu kanun 6 Aralık 2012 tarihinde 28489 nolu Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.⁸¹

Resmi Gazete'de yayınlanan ve yürürlüğe giren 6360 nolu kanunun 1. Maddesinde; "Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa ve Van illerinde, sınırları il mülk sınırları olmak üzere aynı adla büyükşehir belediyesi kurulmuş ve bu illerin il belediyeleri büyükşehir belediyelerine

80 <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul/25.11.2015>

81 T.C. Resmi Gazete, 6 Aralık 2012.

dönüştürülmüştür.”⁸² denilerek, Denizli on üç il ile birlikte “*Büyük Şehir*” statüsüne yükseltilmiştir. Böylece, Denizli’nin Yeşilyuva, Kızılcabölük gibi bazı bucak/belde belediyeleri kapatılmış, bazı köyleri mahalle haline dönüştürülmüştür.

İl, ilçe, belediye, köy ve mahallelere göre nüfuslar belirlenirken, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü (NVİGM) tarafından, ilgili mevzuat ve idarî kayıtlar uyarınca Ulusal Veri Tabanı’nda yerleşim yerlerine yönelik olarak yapılan idarî bağıllık, tüzel kişilik ve isim değişiklikleri dikkate alınmıştır. Bu kapsamda, 6360 ve 6447 sayılı kanunlar ile düzenlenen ve bu kanunlar uyarınca ilk mahallî idareler genel seçimlerinde yürürlüğe girecek olan idarî bağıllık ve tüzel kişilik değişiklikleri ile 5393 Sayılı Kanun’un 8. ve 11. Maddelerine göre alınan ve söz konusu kanun gereğince ilk mahallî idareler seçimlerinde uygulanacak olan birleşme, katılmalar, belediye ve köy tüzel kişiliğinin kaldırılmasına ve bir beldenin köye dönüştürülmesine ilişkin kararlar, Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı’nın 421 sayılı kararına istinaden, NVİGM tarafından 1 Aralık 2013 tarihi itibarıyla Ulusal Adres Veri Tabanı’na yansıtıldığı için, 2013 ADNKS sonuçları belirtilen değişiklikleri içermiştir. Bir anlamda, Honaz’ın eski bucak merkezi ve köyleri mahalle durumuna getirilmiştir.

Bu nedenle, 29 Ocak 2014’te TÜİK tarafından Türk Kamuoyuna açıklanan 2013 ADNKS sonuçlarında, Türkiye’nin bir önceki ADNKS sonuçlarında olduğu gibi, köy, nahiye, belde nüfuslarına ayrı ayrı yer verilmemiştir. Bunun yerine Honaz İlçesi’nin mahalleri temel alınarak nüfuslarına ilişkin bilgiler verilmiştir. Ayrıca, mahallerdeki erkek ve kadın nüfus ayrı ayrı sayılmamış, mahallerin toplam nüfusu ortaya konulmakla yetinilmiştir. Ancak, ilçe genelindeki erkek ve kadın nüfusun durumu ortaya konulmuştur. Bu yüzden aşağıdaki tabloda ek olarak bu sonuçlara da yer verilmiştir.

2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi’nde Cumhuriyetin 90 yılı dönümüne gelindiğinde Honaz’ın toplam 24 mahallesindeki toplam nüfusunun 32.324 kişiden oluştuğu tespit edilmiştir. Bu nüfusun 17.022’si erkeklerden, 15.302’sinin kadınlardan oluştuğu belirlenmiştir. 2008 Adrese Dayalı Nüfus Sistemi’nde olduğu gibi, bu tespit sonrasında da erkeklerin kadınlardan daha fazla olduğu anlaşılmıştır. Bun da Denizli Organize Sanayi’nin önemli katkılar sağladığı söylenebilir. Burada ortaya çıkan ekonomik, ticari ve sanayi hareketliğin daha çok erkek işçilerin buraya yerleşmesine neden olduğu ifade edilebilir.

Honaz’ın mahalleri arasında en fazla nüfusa Kocabaş Mahallesi’nin sahip olduğu görülmüştür. Burada toplam 6.839 kişinin yaşadığı belirlenmiştir.⁸³ İkinci sırada 4.762 kişilik nüfusu ile Kaklık Mahallesi yer alırken, üçüncü sırada da 3.544 nüfus ile Hürriyet Mahallesi kendine yer bulmuştur. Honaz’ın en az nüfusa sahip mahallesi ise 19 kişilik nüfusu ile Denizli Osb (Organize Sanayi Bölgesi) Mahallesi yer almıştır. Bu da nüfusun sanayi bölgeleri değil de dışında kalan yerleşim yerlerini tercih ettikleri görülmüştür.

82 <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/2012/26.12.2013>.

83 <http://rapory.tuik.gov.tr/25-11-2015>

Cumhuriyet Döneminde Denizli-Honaz'da Nüfus (1923-2013)

2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nde Honaz				
	Mahalleler	Toplam		
1	Afşın Bey	2.011		
2	Akbaş	769		
3	Aşağıdağdere	675		
5	Aydınlar	470		
6	Cumhuriyet	1.952		
7	Denizli Osb (Organize Sanayi Bölgesi)	19		
8	Dereçiftlik	708		
9	Emirazizli	378		
10	Gürleyik	1.279		
11	Haydar	1.526		
12	Hisar	808		
13	Hürriyet	3.544		
14	Kaklık	4.762		
15	Karaçay	1.191		
16	Karateke	1.213		
17	Kızılyer	1.122		
18	Kocabaş	6.839		
19	Menteşe	394		
20	Ovacık	375		
21	Sapaca	145		
22	Yeni	1.500		
23	Yokuşbaşı	453		
24	Yukarıdağdere	191		
	Toplam	32.324	Erkek	17.022
			Kadın	15.302

Kaynak: <http://rapory.tuik.gov.tr/25-11-2015>

E- SONUÇ

Cumhuriyet döneminde Honaz'ın nüfusuna ilişkin ilk bilimsel bilgilere 1935 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarından ulaşılmıştır. Bu sayım sonuçlarında Denizli Merkez Kazası'na bağlı Honaz Nahiyesi'nin, 6.070'i erkek ve 7.010'u kadın olmak üzere, toplam 13.080 kişiden oluştuğu tespit edilmiştir. Honaz'da yaşayan kadın nüfusun erkeklerden fazla olduğu gözlemlenmiştir. Adı geçen nüfusun, Honaz'ın 27 köyünde ikamet ettiği ve bu köylerde ortalama 484 kişinin yaşadığı görülmüştür. Bu nüfusun Atatürk döneminde fazla bir artış göstermediği görülmüştür. Honaz'ın nüfus durumunda İsmet İnönü'nün ilk yıllarında ve II. Dünya Savaşı sırasında hızlı bir artış söz konusu olmamıştır. Ancak, II. Dünya Savaşı sonrasında yapılan 1945 Genel Nüfus Sayımı'nda Honaz Nahiyesi'nin nüfusunda hızlı

bir artış gerçekleşmiştir. Bunda Afyon Vilayeti'nin Dinar Kazası'na bağlı Çardak, Gemiş, Bozkurt, Moran, Başçeşme, Tutluca, Avdan ve Orta Mahalle köyleriyle bu köylere bağlı mahalleler Denizli Vilayeti Merkez Kazası'nın Honaz Nahiyesi'ne bağlanması etkili olmuştur.

1950 Genel Nüfus Sayımı'nda Honaz Bucağı'nın toplam 37 köyü varken, 1955 yılına gelindiğinde bu sayı 19'a düşmüştür. Menderes döneminde veya 1950-1955 sürecinde Honaz'a bağlı Bozkurt Köyü nahiye merkezi yapılmıştır. Bozkurt'un nahiye haline getirilmesiyle Honaz'ın bazı köyleri Bozkurt Nahiyesi'ne bağlanmıştır. Bu köyler; Bozkurt, Avdan, Ayvaz, Başçeşme, Beylerli, Cumalı, Çaltı, Çambaşı, Çardak, Gemiş, Gölçük, İnceler, İncelertekesi, Moran, Sazköy, Söğüt ve Tutluca'dır. Honaz Nahiyesi'nin yaklaşık nüfusunun yarısını meydana getiren bu on yedi köyün ayrılmasıyla Honaz önemli bir güç kaybetmiştir. Bu nedenle, yaşanan nüfus kaybının Honaz'ın geç ilçe olmasına neden olduğu söylenebilir.

1960 Genel Nüfus Sayımları'ndan itibaren Honaz Bucağı'nın nüfus durumunda düzenli ve sürekli bir artış görülmüştür. Bu durum Honaz Bucağı'nın ilçe haline gelmesine kadar devam etmiştir. Özal döneminde Honaz açısından önemli bir gelişme yaşanmıştır. Bu dönemde, Denizli Merkeze bağlı bir nahiye-bucak merkezi durumunda kalmış olan Honaz'ın hem nüfus bakımından, hem de sosyal, ekonomik ve siyasi nedenlerden dolayı, ilçe haline gelmesi için gerekli girişimler yapılmıştır. Gerekli siyasi destek alınmış ve Honaz 19.06.1987 tarih ve 3392 sayılı kanunla herhangi bir köy dahiledilmeden, mevcut köyleriyle birlikte ilçe haline getirilmiştir. Bu nedenle, Honaz bundan sonraki genel nüfus sayımlarında ilçe olarak yer bulmaya başlamıştır.

Genel Nüfus Sayımı/Tespiti	Erkek	Kadın	Toplam
1935	6.070	7.010	13.080
1940	6.361	7.459	13.820
1945	9.298	9.891	19.189
1950	-	-	24.182
1955	6.229	6.407	12.636
1960	7.134	7.380	14.514
1965	7.783	8.094	15.877
1970	8.690	9.252	17.942
1975	9.315	9.404	18.719
1980	9.699	9.848	19.547
1985	10.654	10.620	21.274
1990	12.245	12.009	24.254
2000	12.531	12.002	24.533
2008	15.060	14.086	29.146
2013	17.022	15.302	32.324

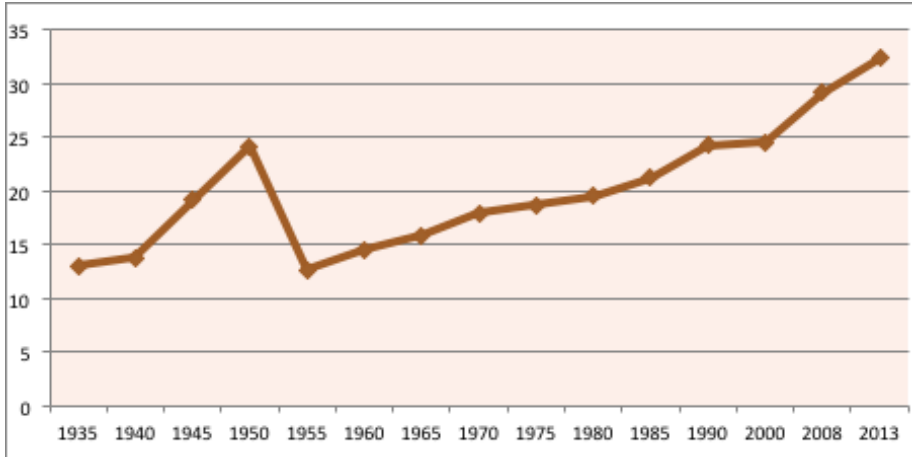
Honaz'ın idari bölünüşte ilçe olarak sayıldığı ilk genel nüfus sayımında toplam nüfusunun 24.254 kişiden oluştuğu tespit edilmiştir. Bu nüfusun, 12.245'inin erkeklerden,

Cumhuriyet Döneminde Denizli-Honaz'da Nüfus (1923-2013)

12.009'unun kadınlardan meydana geldiği ortaya konulmuştur. Burada dikkati çeken konulardan biri, bir önceki genel nüfus sayımında yani 1985 Nüfus Sayımı'nda Honaz'da erkek nüfus fazla iken, bu sayımda yeniden kadın nüfusunun fazla olduğu gözlenmiştir.

1990-2000 yılları arasında Honaz'da dikkati çeken konulardan biri de bu süreçte iki yeni belediyenin kurulmasıdır. Bu dönemde kurulan belediyeler Karaçay ve Kızılyer Belediyeleridir. Böylece, 2000 yılına gelindiğinde Honaz'ın, şehir merkezi dahil olmak üzere, toplam beş belediyesi olmuş, bu belediyeler orada yaşayan insanlara belediye hizmetlerini verir duruma gelmiştir. Bu da Honaz'ın sosyal, ekonomik, ticari ve sanayi alanlarına katkılar sağlamıştır.

59. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından çıkarılan 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu ve 18 Kasım 2005 tarihli 5429 Sayılı Türkiye İstatistik Kanunu "*Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)*"nin yasal dayanağını oluşturmuştur. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre ilk ve 2007 yılına ait nüfus sayım sonuçları 21 Ocak 2008 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu tarafından kamuoyuna açıklanmıştır. 2008 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'nden elde edilen sonuçlara göre; ilçe ve köyleriyle birlikte Honaz'ın toplam nüfusunun 29.146 kişiden oluştuğu tespit edilmiştir. Bu nüfusun 15.060'ünün erkeklerden, 14.086'sının kadınlardan meydana geldiği görülmüştür. 2000 Genel Nüfus Sayımı'nda olduğu gibi, bu nüfus tespitinde de erkek nüfusun daha fazla olduğu ortaya konulmuştur. Bu da, yukarıda ifade edildiği gibi, Honaz'a erkek iş gücünün girdiğini ve tespit sırasında ikametlerinde sayıldıklarını göstermiştir.

Grafik 55: Denizli Nüfus Artış Eğrisi (1923-2013)

Büyükşehir olma kriterlerini yerine getiren, en azından şehir merkezinde yaşayan nüfusu 500.000 ve üzerinde olan illerin durumunu TBMM gündemine getirmiştir. TBMM'nde yapılan çalışmalar ve görüşmeler sonrasında, 12 Kasım 1912'de "*On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*" kabul edilmiştir. Kabul edilen bu kanun 6 Aralık 2012 tarihinde 28489 nolu Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.⁸⁴

⁸⁴ T.C. Resmi Gazete, 6 Aralık 2012.

Resmi Gazete’de yayınlanan ve yürürlüğe giren 6360 nolu kanunun 1. Maddesinde; “Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa ve Van illerinde, sınırları il mülki sınırları olmak üzere aynı adla büyükşehir belediyesi kurulmuş ve bu illerin il belediyeleri büyükşehir belediyelerine dönüştürülmüştür.”⁸⁵ denilerek, Denizli on üç il ile birlikte “Büyük Şehir” statüsüne yükseltilmiştir. Böylece, Denizli’nin Yeşilyuva, Kızılcabölük gibi bazı bucak/belde belediyeleri kapatılmış, bazı köyleri mahalle haline dönüştürülmüştür.

2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi’nde Cumhuriyetin 90 yıl dönümüne gelindiğinde Honaz’ın toplam 24 mahallesindeki toplam nüfusunun 32.324 kişiden oluştuğu tespit edilmiştir. Bu nüfusun 17.022’si erkeklerden, 15.302’sinin kadınlardan oluştuğu belirlenmiştir. 2008 Adrese Dayalı Nüfus Sistemi’nde olduğu gibi, bu tespit sonrasında da erkeklerin kadınlardan daha fazla olduğu anlaşılmıştır.

KAYNAKÇA

AĞAOĞLU, Ahmet, “Nüfus Sayımı ve Faydaları”, Nüfus Sayımı ve Nüfus Meselesi Hakkında Fikirler, Ankara, 1936.

Ahenk, 6 Teşrinievvel (Ekim) 1927, s.1.

AKIN, Rıdvan, TBMM Devleti (1920-1923), İstanbul, 2001.

Anadolu’da Yeni Gün, 2 Ekim 1922, s.1; 19 Kasım 1922, s.1.; 22 Şubat 1922, s.1.; 1 Mayıs 1922, s.1; 5 Mart 1923, s.1.

ARI, Kemal, “1923 Türk-Rum Mübadele Anlaşması sonrası İzmir’de Emval-i Metruke ve Mübadil Göçmenler” AAMD, Cilt: VI, Sayı:18, Ankara, 1990.

ARI, Kemal, Büyük Mübadele Türkiye’ye Zorunlu Göç (1923-1925), İstanbul, 1995.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, Nutuk 1919-1927 Bugünkü Dille, (Haz.: Zeynep Korkmaz), Ankara, 1989.

BAYKARA, Tuncer, Anadolu’nun Tarihî Coğrafyasına Giriş I, Ankara, 1988.

BAYKARA, Tuncer, Denizli Tarihi, İkinci Kısım 1070-1429, İstanbul, 1969.

BAYKARA, Tuncer, Osmanlılarda Medeniyet Kavramı, İstanbul, 2007.

BAYKARA, Tuncer, Selçuklular ve Beylikler Çağında Denizli (1070-1520), İstanbul, 2007.

BİLSEL, M. Cemil, Lozan, 2. Kitap, İstanbul, 1933.

ÇAVDAR, Tevfik, “Atatürk’ten Sonra Türkiye’nin İç Politikası”, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-II*, Ankara, 2004.

DEMİR, Tanju, “Şer’iyye Sicillerine Göre XVIII. Yüzyılın Sonlarında Denizli”, Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu, Bildiriler 1, Isparta, 2007.

85 <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/2012/26.12.2013>.

Cumhuriyet Döneminde Denizli-Honaz'da Nüfus (1923-2013)

Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, 21 Ekim 1945: İl, İlçe, Bucak ve Muhtarlıklar İtibariyle Nüfus Miktarı ve Yüzey, Devlet İstatistik Enstitüsü; Yayın No:286, Ankara, 1945.

DOĞANAY, Hayati, Türkiye Beşerî Coğrafyası, Ankara, 1994.

Düstur, Cilt:4, Kanun No: 893, 13-Mayıs 1926-18 Haziran 1927, İstanbul, 1927.

EFE, Muhlis, "Nüfus Sayımı", Nüfus Sayımı ve Nüfus Meselesi Hakkında Fikirler, Ankara, 1936.

ERASLAN, Cezmi, "Atatürk'ten Sonra Türkiye'nin İç Politikası", *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-II*, Ankara, 2004.

ERDEMİR, Hatice P., "Antikçağ'da Hierapolis ve Çevresinde Koyun Yetiştiriciliği ve Yan Sektörleri", Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu, Bildiriler 1, Isparta, 2007.

FAİK, Mümtaz, "Nüfus Sayımının Faydaları", Nüfus Sayımı ve Nüfus Meselesi Hakkında Fikirler.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi, (Haz.:Mümin Çevik), İstanbul, 1985.

GÖDE, Kemal, "Denizli ve Yöresinde Oğuz Türkmenleri ve Faaliyetleri", Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu, Bildiriler 1, Isparta, 2007.

GÜLMEZ, Nurettin, Kurtuluş Savaşı'nda Anadolu'da Yeni Gün, Ankara ,1999.

<http://rapory.tuik.gov.tr/25-11-2015>

<http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/aciklama.zul/25.11.2015>

<http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul/25.11.2015>

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/2012/26.12.2013>.

İskan Tarihçesi, İstanbul, 1932.

KARAL, Enver Ziya, Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı, Ankara, 1997.

KOÇAK, Cemil, "Siyasal Tarih (1923-1950), Yakınçağ Türkiye Tarihi (1908-1980)-1, (Haz.: Sina Akşin ve diğ.), İstanbul, 2005.

KODAL, Tahir, Denizli Nüfus Tarihi (1923-2013), Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları:52, İstanbul, 2014.

KODAL, Tahir, "Elveda Kavala, Merhaba Denizli... Mübadele'de Denizli", Geçmişten Günümüze Denizli Dergisi, Sayı:17, Denizli, 2008.

MERÇİL, Erdoğan, Müslüman-Türk Devletleri Tarihi, Ankara, 1993.

ORTAYLI, İlber, Türkiye Teşkilât ve İdare Tarihi, Ankara, 2008.

- ÖZÇELİK, Ayfer, “Denizli’de Mübadillerin İskânı”, Kafalı Armağanı, Ankara, 2002.
- ÖZÇELİK, Selahittin, XIX. Yüzyılda Honaz Kazasında Sosyal ve Ekonomik Hayat (Temettuat Defterlerine Göre), Fakülte Kitabevi, Isparta, 2005.
- SANAL, Türker, Türkiye’nin Hükümetleri, Ankara, 1997.
- SÜMER, Faruk, Oğuzlar (Türkmenler), Ankara, 1972.
- ŞAKİR, Kemal Tarihî, Coğrafî, İctima’î, Sıhhî, İktisâdî Nokta’-i Nazardan Denizli, (Yayına Haz.: Tahir Kodal), Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları:17, İstanbul, 2014
- T. C. Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, Genel Nüfus Kati ve Mufassal Neticeler Denizli Vilâyeti, 20 İlkteşrin: 1935, Neşriyat Sayısı: 75, Cilt:17, Hüsnütabiat Matbaası, İstanbul, 1937.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (TCBDİE), 23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı, Türkiye Nüfusu, Ankara, 1963.
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (TCBDİE), Genel Nüfus Sayımı, İdarî Bölünüş, 24.10.1965, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:573, Ankara, 1968.
- T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü (TCBİGM), 23 Ekim 1955 Genel Nüfus Sayımı, Vilâyet, Kazâ, Nâhiye ve Köyler İtibariyle Nüfus, Ankara, 1961.
- T.C. Başbakanlık İstatistik Umum Müdürlüğü (TCBİUM), 1927 Umumî Nüfus Tahriri (Genel Nüfus Sayımı), Fasikül I, Ankara, 1929, s.XXXII.
- T.C. Başbakanlık İstatistik Umum Müdürlüğü (TCBİUM), 22 Ekim 1950 Umumî Nüfus Sayımı, Vilâyet ve Kazâ, Nâhiye ve Köyler İtibariyle Nüfus, Ankara, 1954.
- T.C. Başvekâlet İstatistik Genel Müdürlüğü (TCBİGM), Genel Nüfus Sayımı, 20 İlkteşrin 1940: Vilayetler, Kazalar, Nahiyeler ve Köyler İtibariyle Nüfus ve Yüzey Ölçü, Devlet İstatistik Enstitüsü; Yayın No:158, Ankara, 1941.
- T.C. Resmi Gazete, 6 Aralık 2012.
- T.C.Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (T.C.B.C.A.), 272.11.19.91.8.4.
- T.C.B.C.A., 272.11.19.91.8.4.
- T.C.B.C.A., Fon Kodu: 30/11/ Belge No:172/ 36/3
- TBMMZC, Dönem: 2, İctimai: 2, Cilt: 10.
- TCBDAGM, Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, İstanbul, 2000.
- TCBDİE, 1990 Genel Nüfus Sayımı, Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri-Denizli, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:1569, Ankara, 1993.
- TCBDİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Ekonomik ve Sosyal Nitelikleri-Denizli, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:2724, Ankara, 2002.

Cumhuriyet Döneminde Denizli-Honaz'da Nüfus (1923-2013)

- TCBDİE, 23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı, İl, İlçe, Bucak ve Köyler İtibariyle Nüfus, Ankara, 1963.
- TCBDİE, Genel Nüfus Sayımı 1990, İdarî Bölünüş, Ankara, 1991.
- TCBDİE, Genel Nüfus Sayımı, İdarî Bölünüş, 12.10.1980, 20-Denizli, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:954, Ankara, 1981.
- TCBDİE, Genel Nüfus Sayımı, İdarî Bölünüş, İl, İlçe, Bucak ve Köy (Muhtarlık) Nüfusları, 25.10.1970, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:672, Ankara, 1973.
- TCBDİE, Genel Nüfus Sayımı, İdarî Bölünüş, İl, İlçe, Bucak ve Köy (Muhtarlık) Nüfusları, 26.10.1975, Ankara, 1977.
- TCBDİE, Genel Nüfus Sayımı, İdarî Bölünüş, 24.10.1965, Yayın No: 537, Ankara, 1968.
- TCBDİE, Genel Nüfus Sayımı, İdarî Bölünüş, İl, İlçe, Bucak ve Köy (Muhtarlık) Nüfusları, 26.10.1975, 20-Denizli, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:813, Ankara, 1977.
- TCBDİE, Genel Nüfus Sayımı, Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, 20.10.1985, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayın No:1237, Ankara 1988.
- TERSAL, Ömer Dürri, "Azınlıkların Mübadelesi, Türk-Yunan İlişkilerinin Geçmişinde Bir Örnek", Tarih ve Toplum, Cilt: IX, Sayı: 53, İstanbul, 1988.
- TOKER, Tarhan, Denizli'ye Toplu Bir Bakış, Denizli, 1949.
- TOSUN, Ramazan, Türk-Rum Nüfus Mübadelesi ve Kayseri'deki Rumlar, Niğde, 1998.
- TÜTENGİL, Cavıt Orhan, "1927 Yılında Türkiye", Atatürk'ün Büyük Söylevi'nin 50. Yıl Semineri, Ankara, 1980.
- UÇAROL, Rifat, Siyasî Tarih, Der Yayınları, İstanbul, 1985.
- Vakit, 20 Kasım 1922, s.1.
- YILDIZ, Bilal, Denizli (Lazkiye) Sancağı'nda Gayrimüslimler (1876-1935), Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Yayın No:51, İstanbul, 2014
- YÜCEULUĞ, Ratip, Savaş Sonu Nüfus Meseleleri ve Türkiye Nüfusu Üzerine İncelemeler ve Fikirler, Ankara, 1944.